№ 73 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼԻ

1913

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼԻ № 73

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Ցայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզվով

Ցայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSCHAK".

ԱՊՐԻԼԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 8 ՌՈՒԲ.

Բաժանորդագրվել կարելի է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ եւ 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Ցայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торг. Дома Л. и Э. Метцль и К°, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

1913 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1914 թ. լրիւ վճարած կունենան բաժանորդավճար 10 ռուբլին, ձրիաբար կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերը. 1) «Մշակ» եւ հայ կինը» և 2) «Մշակի» քառասնամեակ»։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Ապրիլի 2-ին յանկարծակի վախճանվեց

ՍՈՖԻԱ ՄԻՐՈՆՈՎՆԱ

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆՑԸ,

որի մասին տեղեկացնում են հանգուցեալի զաւակները։ Ամբիծքը ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին։ Մարմնի յուղարկաւորութիւնը շաբաթ, ապրիլի 6-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին բնակարանից (Լերմոնտովսկայա փող. № 16) դէպի Վանքի ...

(ա. օ.) 263. 3—1

Կայսերական Երաժշտական Ընկերութեան Դահլիճ

Հինգշաբթի ապրիլ 4-ին տեղի կունենայ

ՅԱՅՏՆԻ ՎԻՈԼՈՆՉԵԼԻՍՏ ՍԻԿՕՐԻԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՄԵՐԳԸ

Տոմսակները վաճառվում են Կերեչի երաժշտ. գործիքների խանութում, Գոլովին. պր. վրա։

հ. առ. 253. 2—2

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան Վարչութեան կողմից

ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ

1) Տարեկան անդամավճարը 3 ռուբլի է (ընդունվում է Ընկերութեան գրասենեակում, որ բաց է առաւօտեան ժամը 11-ից մինչև ժամը 12-ը, իսկ երեկոները՝ ժամը 6-ից մինչև 7-ը բացի կիրակի օրերից, улица Паскевича № 1)։

2) Կովկասի բոլոր վայրերում Ընկերութիւնը իրաւունք ունի բանալ ճիւղեր։ Եթէ որոշ վայրում կան առնուազն 15 հոգի, (առանց սեռի խտրութեան) որոնք ցանկանում են անդամագրվել Ընկերութեան, նրանք պիտի դիմեն Ընկերութեան վարչութեանը վերոյիշեալ հասցէով, որպէս զի վարչութիւնը այդ վայրում ճիւղ բանալու հարցը առաջարկի Ընկերութեան առաջիկայ ընդհանուր ժողովի քննութեան։

(կ.) առ. 261. 2—1

ՇՈՒՇԻ—ԵՒԼԱԽ ՊՕՍՏԱՅԻՆ ՏՐԱԿՏԸ

նորից անցաւ Լ. ՎԱՐԱԶԵԱՆԻ կարգադրութեան տակը։ Ձեռք են առնված խիստ միջոցներ՝ կատարել երթեւեկութիւնը առանց ուշացնելու կայարաններում։ Ծառայողների կազմը նորոգված է քաղաքավարի և կարգապահ մարդկանցով։ Պատրաստված են կայարաններում հանգստանալու և ճաշելու համար մաքուր և յարմար սենեակներ, իսկ Եւլախ, Աղդամ, Խոջալու կայարաններում գիշերել ցանկացողների համար պատրաստված են ձրի և կահաւորված տաք սենեակներ։

Փակ կառքերի, ամեն տեսակ բաց կոլեասկաների և դիլիժանսների համար, նաև առանձին տեղերի համար դիլիժանսներում, պատուէրները ընդունվում են նամակներով և հեռագիրներով օր առաջ և պատրաստ տրվում են կառքերը գնացքները վօկզալ հասած րոպէին։ Առանձին տեղի գինը մի մարդու համար դիլիժանսում, առ այժմ, Շուշում 3 ր., Եւլախում 4 ր.։ Հասցէն՝ Евлахъ, Контора почтовой станціи.

(օ. մ.) առ. 179. 15—13

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ռտիշչեվսկայա 13, տէլէֆոն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից), վաղօրօք գրվելու պայմանով։

Ընդունելութիւն կանացի, ներքին և մանկական հիւանդութիւն ունեցող երթեւեկ հիւանդների, ամեն օր՝ ցեր. ժամը 11-ից մինչև 12-ը։

Ընդունելութիւն պրոֆ. Մ. Ս. Սուբբոտինի կողմից վիրաբուժ. կարիք ունեցող հիւանդների, վաղօրօք գրվելու պայմանով, երկուշաբթի և հինգշաբթի օրերը ցեր. ժամը 1—2-ը։

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Ցարուխեան, Ն. Ն. Վեսելովզորով, Վ. Ա. Զակրժէվսկի, Ի. Գ. Կալամկարեան, Ա. Ա. Նովիցկիյ, Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան, Ն. Զ. Ումիկեան, Ա. Ր. Փիշէր, Ս. Պ. Ծաղպարոնեանց։ Կոնսուլտանտ՝ պրոֆեսօր Մ. Ս. Սուբբոտին։

(հ.կ.) առ. 779. 100—43

ԲԺԻՇԿ

ԾՈՒՑԱՆԻԿ ՆԱԲԱԹԵԱՆ

Ընդունում է հիւանդներ կանանց և մանկաբարձութեան վերաբերեալ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, երեկ. ժամը 5—6-ը։ Հասցէն՝ Ռտիշչէվսկայա № 1.

առ. (կ. ե. հ.) 4. 100—37

Երդ.-հաւատարմատար

ԱՂԷՔ. ՊԱՊՈՎԵԱՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ Вознесенская 9, տուն Ղալամքարեանի։

առ. 251. 5—3

ԲԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ

Ներքին հիւանդութիւններ՝ առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։ Բժշկութիւն նաև ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, ՌԱԴԻԻ պրէպարատներով և վիրաբուժական միջոցով՝ ՊՆԷՎՄՕԹՕՐԱՔՍՈՎ։

Ընդունելութիւնը ամեն օր, առաւօտեան ժամը 9—1-ը և երեկոյեան ժամը 5—8-ը։

Չքաւորներին առ. ժամը 9—10-ը ձրիաբար։

Սոլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկյուն Գանովսկայա)։ Հեռախօս 7—92.

(ա.ա.) առ. 92. 100—43

ԲԺԻՇԿ

Յ. Մելիք-Նուբարեան

ներքին և երեխաների հիւանդութիւնների, առանձնապէս Թոքերի։

Թոքախտի բժշկութիւնը տուբերկուլիններով և պնեվմատօրաքսով։

Ընդունելութիւնը ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ

Ամեն օր (առաւօտեան 12—1 ժ. (երեկոյեան 5—7 ժ.

Սոլոլակ, Ռտիշչեվսկայա 10 (Լերմոնտովսկ. դեղատան դիմացը)։

(ե. հ. կ.) առ. 746. 100—75

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ

ԶՈՒԲԱԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ

Ժողովրդ. ներկայացումներ կազմակերպող ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Հինգշաբթի, ապրիլի 4-ին

Հայոց դրամատիկական Ընկերութեան Թատերասէրների խումբը ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԻ

յայտարարված

ՍԷՐ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

պիեսի փոխարէն

կը ներկայացնէ

ԽԱՆՈՒՄ

կոմէդիա 3 արարուածով, հեղ. Ա. Ցագարելիի, թարգմ. Արաքսեանի։

3-րդ արարուածում Գ. ՓԻՐՈՒՄԵԱՆԸ գուսանի հետ միասին կերգէ նոր կուպլէտներ։

Սկիզբը ժամը $8^{1}/_{2}$-ին։

Հերթապահ կարգադրիչներ՝ ՍՏԱՄԲՕԼՑԵԱՆ և ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

առ. 260 1—1

ՓՈԽՎՈՒՄ ԵՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Վերջացան Թիֆլիսի խորհրդակցութիւնները։

Մեր ագգաբնակութեան տնտեսութիւնը բարձրացնելու նպատակով ուրուագծվեցին գործունէութեան եղանակներ։

Պայմանաւորվեցին այս ու այն առեանի և հիմնարկութեան ղեկավարները, թէ ինչպէս պէտք է նրանք միմեանց մէջ բաժանեն ժողովրդին օգնելու գործը։

Սահմանագծվեցին ձեռնհասութեան շրջանները։

— Ահա այս կէտը կը լինի պետական գիւղատնտեսի պարտաւորութիւնը, այս միւսը՝ զեմստվային գիւղատնտեսի, այս երրորդը՝ գիւղատնտեսական ընկերութեան, կօօպերացիայի և ուրիշ հիմնարկութեան հրաւիրած մասնագէտի։

Պաշտօնեաների խնդիրը պարզաբանվում է կամաց-կամաց։

Սակայն այդ կողմից չափազանց խիստ խտրութիւն առաջ չէ մղվում ներկայումս, որովհետև ինքը գործը նոր է, դեռ ևս արդիւնք չէ երկարատև փորձերի և ուրեմն ամեն մի կորական սահման որոշում գործողների ձեռնհասութեան վերաբերութեամբ դեռ ևս վաղաժամ պէտք է համարվի։

Այժմ, երբ մասնագէտների և հրահանգիչների թիւը աւելացել է և առաջիկայում աւելի ևս պէտք է մեծանայ, մենք հարց ենք դնում կովկասեան ագգաբնակութեան առաջ նրա անելիքի վերաբերութեամբ։

Մինչև այժմ անվերջ էին գանգատները, թէ չը կան մասնագէտներ, չը կան հեղինակաւոր խորհրդատուներ, չը կան արդիւնաբերական գործառնութիւնների ղեկավարներ։

Այժմ նրանք կան և կը լինեն։

Իսկ հարց է, թէ ինչ կանի այժմ ագգաբնակութիւնը։ Ո՞րքան ուշադիր կը լինի նա դէպի այն բոլորը, ինչ որ նրան ցոյց կը տան և կը սովորեցնեն մասնագէտները։ Արդեօք կօգտվի՞ նա գիւղատնտեսական ղեկավարներից թէ կը հիասթափեցնի գործողներին և կը մնայ իր հին, անշարժ գործելակերպի շրջաններում։

Դա կարևոր հանգամանք է։

Եւ այդ բանի վրա պէտք է ժողովրդի ուշադրութիւնը հրաւիրեն այն բոլոր անձերը, որոնց համար թանգ է ժողովրդի տնտեսական բարօրութեան բարձրացումը և զարգացումը։

Այլ ևս ներելի չը պէտք է համարվի, որ ագգաբնակութիւնը մնայ սառած ու քարացած պայմաններում։ Տնտեսական կեանքի հիմունքը ենթարկվել է մեծ փոփոխութիւնների, ուստի պէտք է փոխվի և տնտեսական գործառնութիւնների բնաւորութիւնը։

Չը պէտք է կարծել, թէ մասնագէտների մուտք գործելով, գիւղատնտեսների երևալով ինքն իրան կը բուժվեն տնտեսական վէրքերը և առաջ կը գայ ցանկացված բարօրութիւնը։

Այդտեղ ոչ մի բան չէ գալու իբրև երկնքի մանանայ, իբրև մի գիւթական թանգագին պարգև. ոչ, ամեն հաստատ երջանկութիւն ձեռք է բերվում մասսային խոշոր և միահամուռ գործունէութեամբ, խրագործողների պատրաստութեամբ և ուշադիր վերաբերմունքով դէպի գործը։

Ահա այդ տեղական գործունէութեան հրաւէրն է, որ մենք կարևոր ենք համարում դնել այժմ, երբ մասնագէտները պատրաստվում են գաւառական շրջանները մտնել և համակրելի կուլտուրական գործունէութեան մի գեղեցիկ ցանց կազմել մեր երկրի համար։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 ապրիլի

Պետերբուրգ.—Պաշտօնական։ Ռումինբուլղարական հարցը քննող վեհաժողովի աշխատանքների ընթացքի մասին մամուլի մէջ սպրդած լուրերի պատճառով արտաքին գործերի մինիստրութիւնը իր պարտականութիւնն է համարում բացատրել հետեւեալը. «Վեհաժողովին մասնակցողների կողմից հիմնական պայման դրվեց ոչինչ չը հաղորդել մամուլին վեհաժողովի աշխատանքների ... Այս պատճառով մամուլում սպրդած կցկտուր տեղեկութիւններն ու լուրերը, չը համապատասխանելով իրականութեանը, կարող են վերագրվել միայն վեհաժողովի մէջ կատարվող վիճաբանութիւնները տենդենցիօզ կերպով լուսաբանելու փորձերին։ Չը շօշափելով վիճաբանութիւնների խնդիրը, արտաքին գործերի մինիստրութիւնը յայտնում է, որ վերոյիշեալ վէճի մէջ Ռուսաստանը սկզբից ի վեր իրան նպատակ դրեց չը պաշտպանել կողմերից որևէ մինի այս կամ այն պահանջն ու ցանկութիւնը, այլ կատարել սոսկ հաշտարարի դեր։ Շնորհիւ դրա Կայսերական կառավարութեանը աջողվեց իր ժամանակին խափանել երկու հարեան ու դաշնակից տէրութիւնների վտանգաւոր լարումը։ Հէնց Ռուսաստանի այդ հաշտարար դիրքն էր, որ հիմք տուեց երկու կողմերին ևս դիմել խնդիրքով, որպէսզի վեհաժողովը գումարվէր Պետերբուրգում։ Չը նախորոշելով այն վճիռը, որպիսին կը կայացվի, արտաքին գործերի մինիստրութիւնը կարող է առաջուց ազդարարել, որ իրազեկ լինելով շարունակ երկուստեք հայեացքներին, Ռուսաստանը կը ստորագրէ լոկ այնպիսի վճիռ, որ ընդունելի կը լինի երկու կողմերի համար»։

Բէնղազի. — Գեներալ Ալէքսանդրօն գրաւեց բէնի՞ա ցեղի երկու օազիսները և բէդուինների բանակը, որոնք փախան, թողնելով 50 սպանված և 50 գերի։ Իտալացիներից վիրաւորվեցին 45 հոգի։

ՆԱՆՍԻԻ ՑՈՒՅՑԻ ԴԷՊՔԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 ապրիլի

Պարիզ.—Գերմանական դեսպանատունը դիմեց բացատրութիւն խնդրելով Նանսիում տեղի ունեցած հակագերմանական ցոյցերի առիթով։ Միջադէպը ըստ երևոյթին չափազանցված է։ Երեք գերմանահպատակներ, ոչ օֆիցերներ, երկու տիկնոջ հետ ներկայ էին ակումբում ներկայացմանը, ուր նրանց հասցէին լսվեցին մի քանի հանաքներ ու սուլոցներ։ Միջադէպը վերսկսվեց հարեան գարեջրատանը, ուր նրանց ետևից գնացին 5 կամ 6 ուսանող։ Մինչև կայարան նրանց հետեւում էին մօտ 50 հետաքրքրվողներ։ Կայարան մտան ընդամենը 12 ցուցարար, որոնք շարունակեցին հանաքները մինչև գնացքի մեկնելը։ Ըստ երևոյթին միջադէպը առաջ բերին մի քանի երիտասարդներ, որոնք չէին հասկանում խոսից վտանգի մեծ առնելը։

Բեռլին.—Նանսիում պատահած դէպքը այստեղ իր վրա դարձրեց ընդհանուրի ուշադրութիւնը։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 ապրիլի

Բրիւսէլ.—Շարլերուայի հանքերում աշխատանքները բոլորովին կանգ են առել. Լաւուվերում գործադուլ են յայտարարել 228,000 բանւոր, աշխատում են 22,000։ Մետաղագործական գործարաններում չեն աշխատում 19,000, Լիէժի շրջանում գործադուլաւորների թիւն է 30,000 հանքային բանւոր, 29,000 գործարանային բանւոր, 15,000 ապակի արդիւնաբերող բանւորներից, 4000 քարհատներ։

Անտվերպէնի նաւահանգստում մասնակի գործադուլ է։ Զօրքերը պաշտպանում են նաւթի ու փայտի պահեստները։ Գենտում գործադուլ են արել բանւորների $^{2}/_{3}$-ը, Վերվիէում և շրջակայքում—12,000, Բրիւսէլի շրջակայքում—6000, Շարլերուայի վիճակում—60,000, Լիէժի շրջակայքում—50,000։

Մարմօրօմէկ (Նիւ-Եօրկի նահանգ.).—Գործադուլները ընդհարվեցին ոստիկանութեան հետ։ Գործադուլները ոստիկանների վրա յարձակվեցին մահակներով ու քարերով։ Ոստիկանները կրակեցին և սպանեցին 1, վիրաւորեցին 1 մարդու։

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 ապրիլի

Սօֆիա.—Նախկին մինիստր Մուշանովը ազգային ժողովին հարցապնդեց, թէ ճիշդ է, արդեօք, որ սերբիական զօրքերը ամբակոծել են Ադրիանուպօլսի ամենաուժեղ բերդերը, սերբիական 20-րդ գունդը գրոհ տալով վերցրել է Ղադիրլիմ բերդը և գերել է Շիւքրի-փաշային, որին յանձնել է գեներալ Իվանովին. որքան էր սերբ զօրքերի թիւը, նրանց դրութիւնը, նրանց նպատակը ինչ էր Ադրիանուպօլսի շուրջ կատարվող գործողութիւնների ժամանակ։

Բուլղարական հեռագրական գործակալութիւնը հերքում է այն տեղեկութիւնը, թէ իբր Դանեվը յայտնել է, որ Բուլղարիան կարող է զիջել Սիլիստրիան Ռումինիային։

Արդա գետի կամուրջը վերանորոգվեց, որով և կանոնաւոր հաղորդակցութիւն սկսվեց Ադրիանուպօլսում։

Նախկին մինիստր պատգամաւոր Պէշէվը հարցապնդեց կառավարութեանը, թէ յայտնի՞ է արդեօք նրան, որ սերբ իշխանութիւնները թշնամական վերաբերմունք ենք ցոյց տալիս դէպի բուլղարները սերբերից գրաւված նահանգներում, և ինչպիսի՞ քայլեր է ձեռք առնելու կառավարութիւնը այդ դրութեանը վերջ դնելու համար։

Պարիզ.—Հավասին տեղեկացնում են Կ. Պօլսից, որ կէսօրից սկսած կռւող կողմերի միջև կնքվեց զինադադար 10 օրով։

Կ. Պօլիս.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ մեծ պետութիւնների պահանջով սերբիական կառավարութիւնը հրաժարվեց շարունակել Սկիւտարի ռմբակոծութիւնն ու պաշարումը. դրա պատճառով օսմանեան կառավարութիւնը հրամայեց Սկիւտարի բերդապետին դադարեցնել կրակը պաշարող զօրքերի դէմ և չը հալածել նրանց նոյնիսկ նահանջի դէպքում։

ՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ-ՆՕՏԱՆ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

2 ապրիլի

Բէլգրադ. — Մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները յանձնեցին արտաքին գործերի մինիստրութեան դիւանապետին պատասխան նօտան դաշնակիցների նօտայի դիմաց։ Դիւանապետը մինիստրի բացակայութեան պատճառով պատասխանեց, որ սերբիական կառավարութիւնը պատասխան կը տայ դաշնակիցների հետ համաձայնութիւն կայացնելուց յետոյ։

Սոֆիա.—«Միր» հաւատում է, որ դաշնակիցների պատասխանը մեծ պետութիւնների առաջադրութեանը կը լինի վերջինը, որ մօտ է պատերազմական գործողութիւնների վերջը։ Լրագիրը աւելացնում է, որ թէև մեծ պետութիւնների պատասխանը ամբողջովին չէ գոհացնում դաշնակիցներին, այնուամենայնիւ վերջինները, որ երես առ երես դրված են Եւրոպայի հանդէպ, պէտք է զիջէին նրա հեղինակութեանը։

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԿԱՐԻՔԸ ՎԱՆՈՒՄ

Կարդալով «Մշակի» № 64-ում հրատարակված բժ. Աղասարեանցի «Վանը բժշկական տեսակէտից» յօդուածը, պարտ եմ համարում իմ գիտեցածներից նոյն հարցի վերաբերեալ՝ ասել մի քանի խօսք։

Վանը, որպէս բազմահայ քաղաք, կենտրոն հարեան գաւառների և մասամբ մօտաւորականների, պիտի ունենար ոչ թէ միայն ազգ. հիւանդանոց, այլ և մի քանի կուլտուրական հաստատութիւններ։ Սակայն՝ եթէ մի րոպէ մոռանենք Թիւրք յոռի և փտած կառավարութեան բռնած ուղղութիւնը դէպի հայերը, ապա հասկանալի կը լինի, թէ անկարելի էր, որ այդ վատթար վարչութեան մէջ հայերը կարողանային մտածել անգամ երկրի ինչևէ բարենպատակ հաստատութիւնների և բարւօքման մասին։

Եւ ինչ սպասել այդ խելակորոյս կառավարութիւնից, որի պաշտօնեաների մտածումն եղել է հարեմական կեանքի շըռայլութիւնները աւելացնել, կողոպտել, սպանել քրիստոնեաներին, հուրիների ընտրութեամբ զբաղվել, քան երկրի առաջադիմական անհրաժեշտութիւնների պէտքը զգալ։

Հաստատում եմ, որ անախանձելի և անմխիթարական է Վասպուրականի բժշկական դրութիւնը ոչ միայն ամբողջ նահանգում, այլ նոյնիսկ հէնց կենտրոնում։

Վանում հիւանդանոցի կարիքը զգացվել է 1880 թ., որի ժամանակ Կ. Պոլսի «Սո- [illegible] ուղարկեց բժիշկներ։ Հանգուցեալ Խրիմեան Հայրիկը այդ անհրաժեշտութիւնը տարիներ առաջ յիշեցրել էր վանեցիներին, մինչև որ առաջին քայլն արեց հանգուցեալ Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեան, իր ունեցածից ժառանգներին բաժին հանելուց յետոյ՝ 1000 օսմ. լիրա էլ կտակելով Վանում հիւանդանոց հաստատելու նպատակին, յարմարութեան տեղն անգամ որոշելով Ցայնկոյսների եկեղեցապատկան շէնքերում, որպէս օդաւէտ և առողջարար վայր։

Ի դէպ է ասել, որ Աղթամարի վերջին հանգ. Խաչատուր կաթողիկոսը դեռ իր կենդանութեան ժամանակ 1500 օսմ. լիրա թողեց և կտակեց ուսումն. հաստատութիւնների համար։ Ցանկալի էր, որ Վանի առաջնորդարանը և Կ. Պոլսի պատրիարքարանը այս երկու հարցի առիթով տեղեկութիւններ տային ի միամտութիւն ազգի։

Նոյն յօդուածում պ. բժշկի՝ Ա-Դոյի գրքից քաղած տեղեկութիւնները չեն համապատասխանում իրողութեան։

Վանն ունի ոչ թէ 30,000, այլ մօտ 40,000 բնակչութիւն. ոչ թէ 10, այլ 12 եկեղեցի. ոչ թէ 8, այլ 15-ից աւելի դպրոցներ, որոնց մէջ գլխաւոր տեղն են բռնում Հ. Երամեանի և «Վարժապետանոց» կոչված միջնակարգ դպրոցները։ Ընդհանուր աշակերտութիւնը ոչ թէ 1230 է, այլ 4000-ից աւելի։

Անշուշտ յարգելի բժիշկը, ինչպէս ինքն էլ ասում է, «ոչ մի յաւակնութիւն չէ ունեցել Վանի մասին տալ լրիւ տեղեկութիւններ», բայց որպէս զի իրողութիւնը ճշգիւ արձանագրված լինի, մենք անհրաժեշտ համարեցինք վերոյիշեալ մի երկու ուղղումներն անել։ Նոյնպէս հարկ ենք համարում ասել, որ Ա-Դոյի տուած տեղեկութիւնները ճիշդ չեն. անհրաժեշտ դէպքում մենք կարող ենք աւելի հաստատ տեղեկութիւններ տալ հետաքրքիր ընթերցողին։

Գ. Շէրենց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻ «ՍԻՆԴԻԿԱՏՉԻՆԵՐԸ» ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Անշուշտ լսել էք, որ սինդիկատների և թրեստների աշխարհը՝ Ամերիկան է։

Բայց արի ՚տես, որ այդօրինակ միութիւնները մեզ մօտ էլ են ծնունդ առնում։

Թիֆլիսի ընթերցողները հաւանօրէն կը յիշեն, որ տարիներ առաջ այս կարգի շաղկապ հաստատեցին իրար մէջ քաղաքիս նաւթավաճառները, բայց... բայց տեղիս մամուլի օրգանների և սրանց թւում նաև «Մշակի» անդադար անձրևի նման տեղացող, ցասումնքով լի յօդուածների շնորհիւ, որոնց վրա ուշադրութիւն դարձրեց նաև կառավարութիւնը, դիւրին կերպով հարստանալու տենչանքով բռնված «նաւթաչիները» տեղի տուին, որով և նրանց «սինդիկատը» վիժեց։

Հիմա «այլ առակ լուարուք»։

Մի գուցէ «Մշակի» ընթերցողները լսած [illegible] գալիս են Թիւրքիայից՝ այսպէս կոչված շերամի սերմ վաճառողներ, որոնցից՝ մեր երկրի շերամապահները ձեռք են բերում իրանց արդիւնաբերութեան համար անհրաժեշտ քանակի սերմ։

Հարկ ենք համարում այս էլ աւելացնել, որ շերամի սերմի առևտուրը մեր երկրում առհասարակ խոշոր ծաւալ է ստանում մանաւանդ վերջին տարիներս, որով Թիւրքիայից Կովկաս եկած սերմավաճառները բաւական կլորիկ գումարներով տանելով իրանց գրպանները՝ իրանց տեղերն են վերադառնում՝ հետևեալ գարնանը կրկին մեզ այցելելու խոստումով։

Մինչև ներկայ տարին սերմավաճառների առևտուրը բաւական նորմալ պայմաններով էր ընթանում։

Բայց այս տարի իրերի դրութիւնը փոխվեց։

Մեր երկրին այցելող սերմավաճառների ախորժակը այս տարի շատ սրվեց։

Նրանք շատ մտածեցին, իսկ ապա միահամուռ վճիռ կայացրին խոշոր գումարներ շահել և ապա միայն իրանց տեղերը դառնալ։

Բայց ինչպէ՞ս, ի՞նչ ձևով։

Շատ խորհեցին, շատ վիճեցին և վերջը իրար համոզեցին շերամի սերմի գները բարձրացնել։ Բայց անօգուտ։

Տեսան, որ սերմավաճառներից իւրաքանչիւրը գաղտնի կերպով աշխատում է մի 5—10 կոպէկով էժան վաճառել սերմը և օր առաջ սպառել ունեցած ապրանքը։

Այսպիսի անախանձելի վիճակի մէջ էր գտնվում գործը, երբ յանկարծ երևան եկաւ «խելօք գլուխ» մէկը, որը Թիֆլիսի բոլոր սերմավաճառներին առաջարկեց սինդիկատ կազմել, որով և շերամի սերմ սպառողներին խեղդել։

«Ասաց և եղև»։

Այժմ սինդիկատը կազմվելու վրա է և «մեզ մօտ հիւր եկած» օտարերկրացի սերմավաճառները, մեր կովկասցիներիս հաշւին, սինդիկատի շնորհիւ շերամի սերմի գները արհեստական կերպով բարձրացնելով՝ հաւանօրէն տասնեակ հազարներ գետեղելով իրանց գրպանները՝ կը վերադառնան իրանց տեղերը։

Միթէ բացատրութիւնների և լուսաբանութիւնների կարիք ունի այլևս այն, որ արհեստական կերպով մեզանից խլված աւելորդ գումարները գալու և ծանրանալու են մեր երկրի առանց այն էլ տնտեսապէս քայքայված ժողովրդի վզին։

Չը մոռանամ յիշել, որ ներկայիս սերմի իւրաքանչիւր տուփը ծախվում է բաւական սուղ գնով, այն է՝ տուփը 1 ր. 50 կ., 1 ր. 60 կ., 1 ր. 70 կոպէկով. այլևս պարզ է, որ մեր «սինդիկատչիները» սինդիկատը կազմելուց յետոյ վերոյիշեալ գները պիտի բարձրացնեն անհամեմատ։

Քիչ շատ տեղեակ լինելով իրերի այսպիսի կացութեան հետ, մենք մեր պարտքը համարեցինք մամուլի էջերում արձանագրել կատարվող փաստը, որպէս զի շերամի սերմ սպառողները իրանց գլխի ճարը տեսնեն։

Վերջացնելով գրուածքս, պիտի յիշենք այս էլ, որ առհասարակ ռուսաց կայսրութեան մէջ նմանօրինակ սինդիկատներ կազմելը, որչափ մեզ յայտնի է, օրէնքով չէ թոյլատրվում։

Amicus

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Մեր ծխական դպրոցների դէմ ուղղված 1896 թ. կառավարչական անարդար հալածանքը, որը վերջացաւ ժողովրդի նորաբողբոջ կրթական փոքրաթիւ հիմնարկութիւնների մահաբեր լիկվիդացիայով, այդ ասպարէզից ընդ միշտ քշեց, հեռացրեց մի բուռն եռանդոտ, անկեղծ, անգնահատելի, անկաշառ գործիչների, որոնք երկար տարիների ընթացքում յաղթահարելով բոլոր դժնդակ պայմանները, անձնական անհամար ծանր զրկանքները, աներևակայելի չարչարանքները, իրական կեանքի խելացի փորձերով և գիտութեան հարուստ պաշարով կատարեալ զինված՝ ամեն կերպ աշխատել էին անթափանցելի խաւարում խարխափող ազգաբնակութեան լայն խաւերում տարածել լուսաւորութեան փրկարար կայծեր և այդպիսով զարկ տալ յետամնաց երկրի մտաւոր վերածնութեան։

Հասարակութեան առաջադիմութեան պիոներներից շատերն, այդ ծանր, սարսեցնող հարուածից յետոյ, անսահման լքված, անծայր վշտացած, անտեսապէս քայքայված՝ ստիպված եղան յաւիտեանս հրաժարվել իրանց պաշտած, ջերմ փայփայած պաշտօնից և ընտրել նրա հետ ոչ մի առնչութիւն ու օրգանական կապ չունեցող զբաղմունք։

Դպրոցները վերաբացվելով, խիստ զգացվեց նախկին քրտնաջան, բեղմնաւոր մշակների անփոխարինելի կարևորութիւնը։

Գործելու նետվեցին առաջին շրջանի կուլտուրտրեգերներից միայն նրանք, որոնք անտրտունջ, հերոսական համբերատարութեամբ տանելով հասարակական պարտականութեան հսկայ խաչը՝ մնացել էին նոյն մաքուր, անծայր ոգևորութեամբ, անշեղ, հաւատարիմ իրանց սրբազան գաղափարներին։

Բայց դժբաղդաբար այդ գործիչների թիւն այնքան չնչին էր, որ կամայ-ակամայ կրթական գործի ղեկն ընկաւ համարեա ամբողջովին մանկավարժական տարրական գիտելիքներից խալատ զուրկ, իրական կեանքի հասունացած պահանջներին անծանօթ, աշակերտական-վերացական իդէաներով տարված, դպրոցի և դասարանի փոշուց մի կերպ ազատված պատահական նորաւարտներին, որոնք բնականաբար անկարող լինելով դպրոցը պահել հարկաւոր բարձրութեան վրա, պաշտպանել նրա հեղինակութիւնը և խոշոր նշանակութիւնն ամբոխի աչքում՝ երկար տարիներ շարունակ դարձրին մտքի տաճարն անվերջ խնդիրների, անմիտ կռիւների, անձնական ատոր, մանր հաշիւների վայր։

VII

Երևանի լայնատարած թեմի ծխ. դպրոցներն էլ ենթարկվեցին այդ անցողական, անկայուն ժամանակաշրջանի թունաւոր, կործանարար խորշակի աւերածութիւններին։

Կրթական նորածիլ հիմնարկութիւնները, անմիջական իշխանութեան բացարձակ անգործութեան և կանոնաւոր հսկողութեան բացակայութեան պատճառով, մատնվեցին անվերջ պատահականութիւնների, անհաշիւ ոտնձգութիւնների ու անտէրութեան։ Ուսումնական ասպարէզն արշաւեցին բազմաթիւ բաղդախնդիր, անբարեխիղճ, իսկական կոչման միանգամայն անարժան, կասկածելի անցեալ ունեցող «դասատուներ», որոնք անխնայ սրբապղծեցին, ոտնահարեցին այն ամէնը, ինչ որ պէտք է լինէր ամենքի համար նուիրական, անձեռնմխելի և մաքուր իդէալական։

Անցաւ այդ շնչասպառ, խեղդամահ անող համատարած կօշմարը։ Դպրոցական իշխանութիւնը սթափվեց իր քար անտարբերութիւնից, կենդանութեան նշաններ, գործելու տրամադրութիւն ցոյց տուեց։

Կրթական հիմնարկութիւններն աստիճանաբար զտվեցին, մաքրվեցին այն բոլոր վնասակար, անհանդուրժելի էլեմենտներից, որոնց կործանարար գործունէութիւնից չարաչար տուժել էր մատաղ սերունդը։

Ուսումնական տեղեկագրից երևում է, որ 1911—12 ուսումն. տարվայ 154 դպրոցներում պաշտօնավարել են 99 ուսուցչուհի, 287 ուսուցիչ, ընդամենը 386 դասատու։

Ուսուցչութեան կրթական մակարդակը հետևեալ ճշգրիտ թւերով կարելի է պատկերացնել։

Բարձրագոյն կրթութեամբ		21	դաս.	6%
Միջնակարգ	»	233	»	61%
Միջնակարգից ցած		132	»	33%

Դասատուների ճնշող մեծամասնութիւնն ունի, դպրոցը ղեկավարելու համար, հարկաւոր պատրաստութիւն։ Բայց և այնպէս անհամապատասխան ույժերը դարձեալ զգալի տոկոս են կազմում։

«Միջնակարգից ցած կրթական ցենզ ունեցողները մեծ մասամբ պաշտօնավարում են... գիւղական դպրոցներում, որոնց բիւջէն հասնում է հազիւ 300—400 ր. և ապա այնպիսի գիւղական դպրոցներում, ուր կարիք է զգացվում երկրորդ դասատուի և գիւղը հնարաւորութիւն չունի երկրորդ միջնակարգ դպրոցաւարտ ուսուցիչ հրաւիրել»։ (Տես «Տեղեկագիր», երես 101)։

Բացի վերոյիշեալ չափազանց աննօրմալ, հիւանդագին երևոյթից, որի շնորհիւ ուսման գործը միշտ գլխիվայր է գնացել, կայ նաև մի ուրիշ, ոչ պակաս ցաւոտ, վիրաւոր կողմ. այդ մեր ուսուցչութեան կանոնաւոր փորձառութեան խնդիրն է։

Նոյն ուսումնական տարում ամբողջ թեմի ուսուցչական պերսոնալի փորձառութեան չափը հետևեալ աղիւսակով է արտայայտված.

1—2 տարի ծառայող		150	39%
3—5 »	»	105	27%
6—8 »	»	66	17%
9 15 »	»	40	10%
16—20 »	»	12	3%
21-ից աւելի	»	13	4%

Դասատուների 39%-ը փորձվելու, արուեստն իւրացնելու և կատարելագործվելու անչափ կարիք է զգում։ 27%-ը արդէն անցել է «փորձութեան» առաջին շրջանը։ Միայն 34%-ը ունի մանկավարժական հարկաւոր հմտութիւն։ Միմիայն այդ համեստ կոնտինգենտն կարելի է հանգիստ խղճով վստահանալ և հաւատալ նոր սերնդի կրթութեան ու դաստիարակութեան վսեմ պարտականութիւնը։

Մանկավարժական փորձառութեան խիստ վնասել է հայ ուսուցչի ստատիկական, «երերեալ և տատանեալ» աննախանձելի կեանքը։

Միևնոյն դպրոցում շարունակ պաշտօնավարել են այսպէս՝

1 տարի		240	դասատու	62%
2-3	»	104	»	25%
4—5	»	18	»	4%
6—7	»	20	»	5%
8-ից բարձր		14	»	4%

Այս տխուր, անմխիթարական երևոյթի ուխտաւոր պատճառներն այսպէս է պարզաբանված.

«Մի տարի պաշտօնավարողների 240 թիւը տխուր պատկեր է ցոյց տալիս. ասել է՝ եթէ դուրս գանք նորաւարտներին, մօտ 1/2 մասը մեր դպրոցների դասատուներից թողել են իրանց պաշտօնատեղին։ Գիւղական ուսուցիչները, սակաւ բացառութեամբ, մի տարի գիւղում ծառայելուց յետոյ, անպայման թողնում են իրանց պաշտօնը, աւելի ձեռնտու պայմաններով որևէ տեղ պաշտօն ստանալու համար։ Հոգաբարձութիւններն առանց յարգելի պատճառի արձակում են ուս.-ուսուցչուհիներին, որոնց մէջ և այնպիսիներին, որոնք թեմ. տեսուչների կողմից վկայված են որպէս լաւ, բարեխիղճ դասատուներ. թէև թեմական իշխանութեան կողմից որոշ պաշտպանութիւն ցոյց է տրվում անարդար կերպով արձակված դասատուներին, բայց դրանցից շատերը նոյնիսկ չեն էլ բողոքում, աւելորդ համարելով թեմական իշխանութեան կարգադրութեամբ ծառայել մի տեղ, որտեղ իրանց չեն գնահատում»։ (Տես «Տեղեկագիր», եր. 103)։

Մ. Ղազարեան

Մեծ-Ղարաքիլիսա

*) Տես «Մշակ» № 61.

ԺԱՄԱՆԱԿ Է ՎԵՐՋԱՊԷՍ

Կիև, 17 մարտի

Ստացանք այստեղ «Մշակի» № 54-ը։ Այնտեղ Պետերբուրգի հայ ուսանողութեան «Ժողովի» վարչութիւնը խնդրում է նախ-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԺԱՌԱՆԳԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

VII*)

Անցնենք այժմս վարակումների ուսումնասիրութեանը։ Այս հարցը աւելի պարզաբանելու համար գուցէ և աւելորդ չը համարվի արգանդի մէջ կատարվող վարակումների մասին մի քանի տեղեկութիւններ տալ։

Ուրեմն նկարագրեմ, թէ մանրէները—միկրոբ—ինչպէս են անցնում տածիի**) (պլացենտա) միջոցով սաղմին, նաև թէ ինչպէս է վարակումը հօրից փոխանցւում։ Այս վերջինս աւելի սակաւ է տեղի ունենում։

Թէև սաղմը արգանդի մէջ է ամփոփված, սակայն նա արտաքին ազդակներից բոլորովին պաշտպանված չէ։ Նա կարող է հեշտութեամբ ենթարկվել զանազան հարկանումների. նա կարող է ենթարկվել շրջապատի մէջ կատարվող զանազան ֆիզիքական փոփոխութիւնների ազդեցութեան։ Վերջապէս նա կարող է զոհ դառնալ զանազան թունաւորումների, կամ թէ կենդանի թշնամիների (միկրոբների), որոնք նրան կը հասնեն նրա արտաքին աշխարհի հետ կապող մի միակ ճանապարհով՝ տածիով և պորտի արիւնատար անօթներով։

Սակայն այս յիշածս զանազան տեսակներից և պատճառներից գոյացած հիւանդութիւնները կամ վզեանները պէտք է համարել բնածին, այլ ոչ ժառանգական։

Շատ մանրամասնօրէն և բազմակողմանի ուսումնասիրված է թունաւոր նիւթերի փոխանցիլը մօրից իր սաղմին, և այս հարցը սկսած 1817 թւականից մինչև մեր օրերը շատ լաւ է լուսաբանված։ Եւ այսօր շատ փաստերով հաստատված է, որ կապարը, մկնդեղը, եօդը և բրօմը ազատ անցնում են տածիին։ Նոյնը կարելի է ասել և ֆօսֆորի մասին։ Սրա հակառակ՝ երկաթը և սնդիկը չեն անցնում մօրից նրա ծնունդին (պլոտղին)։

Վերջին ժամանակներիս հետազօտութիւնները գալիս են մեզ համոզելու, որ զանազան ալքալակերպեր (ալքալօյիդներ)՝ աֆիօնը, շիկատակինը (ատրօպին) և քինինը և սրանց նման ուրիշներն իսկապէս թափանցում են տածին։ Սա այսօր արդէն հաստատված մի իրողութիւն է։

Տեղը չէ աւելի երկար սրանց մասին խօսելու։

Իսկ մանրէների մասին ինչ պէտք է ասել։

Արդեօք սրանք կարո՞ղ են թոյների նման տածին ներս խուժել։

Պատասխանը, դժբաղդաբար, առանց որևէ կասկածի դրական է։

Բնածին ծաղիկի և սիֆիլիսի գոյութիւնն ինքն ըստ ինքեան դրականապէս հաստատում են այս իրողութիւնը։

Հանգուցեալ հռչակաւոր Պաստիօրը շերամի որդի վրա իր կատարած հետաքրքրական հետազօտութիւններով հաստատել է, որ մանրէները անցնում են մօր մարմնից նրա պատրաստած ձուիկներին, ուրեմն և ապագայ սերունդին։

Համաձայն այս հետազօտութիւնների՝ կան դէպքեր, երբ արուն (ուրեմն հայրը) իր ապագայ սերունդին չէ հաղորդում և ոչ մի հիւանդութիւն, բայց և այնպէս նրանից սերվածները լինում են թոյլ և անդիմացկուն։ Այլ դէպքում ոչ արուն, ոչ էլ էգը չեն փոխադրում իրանց ծնունդներին և ոչ մի որոշ հիւանդութիւն, բայց եթէ նրանցից մէկը կամ միւսը հիւանդ է, ապա և նրանցից գոյացած սերունդը թոյլ է և շատ որոշակի կերպով տրամադիր, հակամէտ ենթարկվելու հիւանդութիւնների։

Նոյնը նկատվում է և բոլոր ծծկեր կենդանիների և մարդուս մօտ։

Մանրէները անցնում են, թափանցում տածին և վարակում նրա մէջ գտնվող սաղմին։

Սակայն աւելացնեմ և շեշտեմ, որ գիտնական ենթադրութիւններն աւելի քան հաստատ կերպով ապացուցանում են, որ միայն իր կազմակերպական ամբողջութիւնը կորցրած տածին է թոյլ տալիս մօր մանրէներին՝ սաղմին անցնելու։

Մանրէների մէջ պէտք է նախ յիշատակել թոքատապակամանրէն (պնէվմօկօկ), որ, մօրից սաղմին անցնելով, կարող է առաջացնել սրա մէջ աւելի ծանր տեսակի հիւանդութիւն (թոքերի բորբոքումն), քան մօրը։

Մի հետազօտութիւն ցոյց է տալիս, որ մի կին թոքերի բորբոքման վերջանալու վրա աշխարհ է բերել մի երեխայ, որը լոյս տեսնելուց 36 ժամ հազիւ անցած՝ մահացել է։ Անդամահատութիւնը ցոյց է տալիս, որ նրա ձախ թոքի մի մասը բռնված է եղել (կարծրացած) թոքերի բորբոքումով։

Նկարագրված են դէպքեր, երբ թոքերի բորբոքման մանրէն, պնէվմօկօկը, արգանդի մէջ ամփոփված սաղմի թոքերի, թոքերի թաղանթի և ուղեղի թաղանթների մէջ արդէն տարածված է եղել իր չարագուշակ գործունէութիւնը, առաջացնելով այս յիշածս մասերի բորբոքումներ։

Նոյնը վերաբերում է և աղիքների տիֆի (շօրթ) մանրէներին և ծաղիկին։

Կան բազմաթիւ փաստեր, որ երեխան աշխարհ է եկել ծաղիկի բնորոշ բծիկներով ծածկված։ Եւ այսպիսի դէպքերի մեծագոյն մասում երեխայի ծաղիկը աւելի նոր է եղել, քան մօրը, ապացոյց, որ առաջ մայրն է հիւանդացել և ապա վարակել իր սաղմին։ Սակայն վարակումն էլ միշտ պարտաւորեցուցիչ չէ եղել. Ջխտակների դէպքում պատահել է, որ երկուսից միայն մէկն է վարակված եղել, իսկ միւսը բոլորովին զերծ մնացած։ Վերջապէս՝ երբ ծաղիկի համաճարակների ժամանակ յղի կանայք պատուաստվել են, նրանք, մնալով իրանք միանգամայն զերծ հիւանդութիւնից, ծնել են ծաղիկի բծերով ծածկված երեխաներ։

Սակայն այս բոլոր յիշածս վարակիչ հիւանդութիւններն այնքան շատանցուկ զարգացումն ունեն, որ միայն մօր վարակումին են պատկանում. մայրն է ուրեմն միշտ պատճառ լինում սաղմի վարակման։

Երկարատև, քրօնիկ, հիւանդութիւններից երկուսը—սիֆիլիսը և տուբերկուլօզը—մի առանձին տեղ են գրաւում այս վարակումների շարքում և հակառակ վերը յիշածս սուր, շատանցուկ կերպարանք ունեցող վարակիչ հիւանդութիւններին՝ կախումն ունեն և հօրից և մօրից, երկու ծնողներից։

Այս վերջին երկու հիւանդութիւնները մեզ մօտեցնում են ժառանգական հիւանդութիւնների իսկական սահմանները։

Սկսենք սիֆիլիսից։

Երբ մայրն է սիֆիլիսով հիւանդ, զանազան պատահականութիւններ կարող են տեղի ունենալ։

Երբ այս հիւանդութեան նշանները, վէրքերը, արգանդի մէջն են գտնվում, անխուսափելիօրէն տեղի է ունենում վիժումն։

Սիֆիլիսի վարակման այս տխուր հետևանքը շատ յաճախ է պատահում։ Պէտք է ասել, որ սիֆիլիսի մասին ենթադրել են տալիս այն վիժումները, որ միևնոյն կնոջ մօտ յաճախակի կրկնվում են և որոնց պատճառներն անյայտնի, որոշակի պարզ չեն։

Այլ դէպքում՝ երեխան աշխարհ է գալիս իր մաշկի և թաղանթների վրա արդէն կրելով զանազան բնորոշ արտայայտութիւններ, պերճախօս նշան կամ դրոշմ նրա ժառանգական սիֆիլիսի։

Բայց պատահում են դէպքեր, որ սիֆիլիս ունեցող ծնողներից ծնվում է մի բոլորովին մաքուր երեխայ։ Ծնողների ուրախութիւնը հազիւ 6 շաբաթ պիտի տևէ։ Քառասունքից յետոյ այդպիսի երեխայի կաշւի զանազան մասերը ցոյց կը տան այդ ուրախութեան զուր լինելը, մանաւանդ թէ երեխայի ձեռքերի ափերը և ոտքերի գարշապարները ծածկված են լինում այսպէս անուանված ուրցի (պեմֆեգուսի) բծիկներով։

Սիֆիլիսի յատկանշոյթ երևոյթներն աւելի ուշ էլ են կարող երևան գալ և զարգանալ 10—15—20 տարի ծնվելուց յետոյ։

Ուշացած նշան մի դաժան ժառանգութեան։

Բժ. Արտաշէս Շխեան

*) Տես «Մշակ» № 68.

**) Մարդակազմութեան (անատոմիա) մէջ պլացենտա (տածի), անունը տրվում է այն թոյլմիս և սպունգանման, տափակ և կլորաձև գործարանին, որ ժամանակաւորապէս, յղութեան ընթացքում միայն, երևան է գալիս իբրև մի միջնորդ մօր և սաղմի միջև, և որ իբր մի կողմով կպած է լինում արգանդի ներսի պատին, իսկ միւս ազատ կողմից իր մէջ է ընդունում պորտի (ուրեմն սաղմի) արիւնատար անօթները։ Այս ժամանակաւոր գործարանի միջոցով սաղմը իր 9 ամսվայ զարգացման ընթացքում անընդհատ սնունդ է ստանում իր մօր արիւնից։

ԳՐԱԿԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՏԵՍԱԿԷՏԸ

I

Չափազանց տարօրինակ, չափազանց անհաճոյ տպաւորութիւն է թողնում հայ գրական ասպարէզում շատերի վրա այն երևոյթը, որ գեղարուեստական ստեղծագործութիւնների վերլուծութեան փորձեր մեզանում էլ կատարվում են հասարակական իրական յարաբերութիւնների տեսակէտից։ Խորթ, միանգամայն օտար է համարվում այդ մարդկանց համար գրական-քննադատական այն ձևը, որը գեղարուեստին չէ մօտենում կանխորոշ ճշմարտութիւնների ու բացարձակ գեղեցկութեան սկզբունքների թելադրանքներով։ Դա առաջ է գալիս նրանից, որ շատերի համար տակաւին պարզ չէ, թէ ինչ է գեղարուեստը առհասարակ։ Հասարակական յարաբերութիւնների տեսակէտը անբաւարար է թւում նրանց, որովհետև գեղարուեստի էութիւնը նրանք ըմբռնում են չափազանց վերացական մտքով։

կին, այժմ աւարտած, անդամներին, որոնք օգտվել են այդ ընկերութեան նիւթական միջոցներից, վերադարձնել այժմ այդ պարտքը։ Այս առաջին անգամը չէ, երբ հայ ուսանողական երկրացիութիւնները դիմում են մամուլի միջոցով այն պարտապաններին, որոնք վարչութեան մի շարք նամակներին պատասխանում են խորին լռութեամբ։ Այդ պարոնները, ուսանող ժամանակ օգտվելով ընկերական կասսայից, այժմ դառնալով գրպանը հաստ ինժեներ, իրաւաբան կամ բժիշկ, աւելորդ են համարում մինչև անգամ բաց նամակով պատասխանել այն հիմնարկութեանը, որին գուցէ պարտական են իրանց այժմեան նախանձելի դրութիւնով։ Այդ «լաւ» պարոնները մոռացել են, որ այնտեղ, հիւսիսի խոնաւ, աղքատ և սպանիչ պայմաններում, ապրում են այժմ օգնութեան կարօտ տասնեակ և հարիւրեակ հայ ուսանողներ, որոնց նոյնպէս անհրաժեշտ է օգնութեան ձեռք մեկնել, ինչպէս իր ժամանակին մեկնել են իրանց։ Որքան վաղ մոռացվում է անցեալը, և այդ անցեալի հետ բարոյական պարտքը։

Երկար կանգ առնել երկրացիութիւնների անհրաժեշտութեան և նրանց համակրելի գործունէութեան վրա աւելորդ եմ համարում։ Հայ հասարակութեան մեծամասնութիւնը ծանօթ է դրանց հետ։ Ամէն մարդու համար պարզ է, թէ որքան ծանր է կարիքը մանաւանդ օտարութեան մէջ։ «Կարիքը» հայկական իրականութեան մէջ «ընդհանուր ցաւ» է. նրա հետ ծանօթ է ինչպէս հայ հողագործը, աշխատաւորը, նոյնպէս հայ ինտելիգենտը՝ ուսուցիչ, ուսանող և այլն։ Հայրենիքից հեռու ուսանողական երկրացիութիւնները ժամանակին օգնութեան ձեռք մեկնելով հայ ուսանողին՝ ազատում են նրան շատ ժամանակ անուղղելի քայլից, բացի նրանից՝ որ հնարաւորութիւն են տալիս նրան շուտ վերջացնելու բարձրագոյն դպրոցը և պիտանի անդամ դառնալու հասարակութեանը։ Եթէ այս «ինքնասպանութեան համաճարակի» ժամանակ հայ ուսանողների մէջ ինքնասպանների թիւը աննշան է, դրա պատճառը հայ ուսանողական երկրացիութիւններն են, հայ կարեկցող հասարակութիւնը և անհատները։ Ուսանողական կազմակերպութիւնները, բոլոր կուլտուրական ազգերի կեանքում, լայն հիմքի վրա են դրված և նրանց կասսաները տարէ-ցտարի հարստանում են և լայնացնում գործունէութեան շրջանը, իսկ հայկական երկրացիութիւնները տարէ-ցտարի աղքատանում և անյայտանում։ Ո՞ւր պէտք է փնտռել այդ երևոյթի պատճառը։ Պատճառը շատ պարզ է. նրանց ընկերութիւնների անդամները պարտաճանաչ են, իսկ մեր երկրացիութիւնների միջոցներով օգտվողների մեծամասնութիւնը անպարտաճանաչ։

Անգլիացի կամ ֆրանսիացի անհատը կը գերադասի տասն անգամ գետնի տակ մտնել, քան մի անգամ լսել իր հասցէին «անպարտաճանաչ» ածականը։ Իսկ հայ համալսարանաւարտ պարոնը առանց կարմրելու է տանում այդ խօսքը. կարծես դա մի բնական բան է նրանց համար, գուցէ մինչև անգամ պարծենում իր ծանօթների շրջանում այդ առաքինութեամբ։ Այո, այլ կերպ չէ կարելի համարել այդ գործելակերպը, քան միայն «սուտ» անունով։ Ուրիշ անուն չը կայ գիտակից «լաւերի» համար։ Մնում է մարդ ապշած, թէ ինչո՞ւ գիւղացին կամ հայ աշխատաւորը ամէն ջանք է գործ դնում, առաւօտից մինչև երեկոյ, դառը քրտինք թափելով, ժամանակին վճարել իր պարտքը, իսկ հայ ինտելիգենտը երբ գրպանում զգում է այդ սուր մետաղի ձայնը, մոռանում է ամենասուրբ պարտականութիւններից մէկը։ Չէ՞ որ այդ համալսարանաւարտ պարոնները նոյն գիւղացու և աշխատաւորի հարազատ զաւակներն են։ Ցաւալի եզրակացութեան է գալիս մարդ այդ մտածմունքներից յետոյ. կարծես հայկական չարաբաստիկ իրականութեան մէջ «կրթութիւնը» և «գիտութիւնը» բոլորովին այլ հետևանքներ ունեն, քան մեր հարևան քաղաքակիրթ ազգերի մէջ։ Փոխանակ բարձրացնելու, ազնուացնելու մարդուս, կարծես նրանք, ընդհակառակ, ստորացնում են։ Եւ այդպէս էլ կը շարունակվի, եթէ հայ հասարակութիւնը, հայ ինտելիգենցիան (այլ ոչ թէ «ինտելիգենտները») չը բարձրացնեն իրանց ծանրակշիռ ձայնը։ Ժամանակ է, որ այդ պարոնները զգան, որ հայ հասարակութիւնը այլ ևս չէ կարող տանել նրանց իր շրջանում։ Նրանցից պահանջվում է միայն լինել պարտաճանաչ, ուրիշ ոչինչ։ Կարծում եմ, որ դրանից հանգիստ և հեշտ բան չէ կարող լինել, եթէ մարդ ցանկութիւն ունի։ Հայ երկրացիութիւնների մուրհակները (չը վճարված) հասնում է հազարների ամէն քաղաքում։ Միթէ այդ համալսարանաւարտները չեն կարողանում ամսական մի չնչին գումարով ժամանակ առ ժամանակ լրացնել իրանց պարտքը։ Անհնարինը ոչ ոք չէ կարող պահանջել նրանցից. պէտք է միայն ազնիւ լինել. և եթէ ներկայ պայմանները թոյլ չեն տալիս, վարչութիւնները նրանց կը տան ժամանակ. հարկաւոր է միայն իմաց տալ իր գոյութեան և ցանկութեան մասին։

Ժամանակ է վերջապէս, որ հայ հասարակութիւնը և հիմնարկութիւնները կտրուկ կերպով պահանջեն այդպիսի անդամներից «լինել պարտաճանաչ»։

Հայ ինտելիգենցիան, որին գլխաւորապէս պատկանում են այդ անձինք, իրաւունք չունի անտարբեր կերպով անցնել այդ երևոյթի կողքով։ Նա իրաւունք ունի և պէտք է պահանջի նրանցից կատարել իրանց պարտականութիւնը։ Այդ երևոյթը դառել է մեր իրականութեան մէջ մի քրոնիկական ախտ*). Նրա դէմ պէտք է կռւել ուժեղ կերպով. հակառակ դէպքում՝ ստեղծվելու է ցաւալի դրութիւն և աննախանձելի ապագայ։

Ուսանող Ս. Եղիազարեան

*) Պարտապանների շատ չնչին տոկոսն է վերադարձնում վերցրած գումարը։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ծնողական ժողով դպրոցում

Նոր-Բայազէտ, 24 մարտի

Մարտի 17-ին ծխ. դպրոցում կայացաւ ծնողական երրորդ ժողովը, աւելի բազմամարդ, քան անցեալ անգամներին։ Մանկավարժական խումբը այս տարի ամեն ջանք է գործ դնում մի շարք հանդէսներով և ծնողական ժողովներով դպրոցը կապել հասարակութեան հետ աւելի ամուր կապերով։ Եւ այդ պատճառով ամեն անգամ ժողովներին դրված են լինում մանկական պիէսներ, օպերաներ, երգ ու երաժշտութիւն և այլն, որոնք հաճելի տպաւորութիւն են գործում յատկապէս ծնողների վրա (ներկայ են լինում նաև ոչ-ծնողներ), որոնք տեսնելով բեմի վրա իրանց զաւակների թատրօնական խաղը, երգը, պարը, երաժշտութիւնը և այլն՝ սրտի բերկրանքով շնորհակալութիւն են յայտնում ուսուցչական խմբին և դպրոցական վարչութեան։

Այս անգամ ժողովին դրված էին երկու մանկական ներկայացումն. մէկը՝ «Խալիֆայական վարժարան», իսկ միւսը՝ «Անգործ մանուկը», որ կատարեցին դպրոցի աշակերտ-աշակերտուհիները։ Իսկ երաժշտագէտ Դ. Ղազարեանի խումբը նուագեց մի քանի եղանակներ, որոնք լաւ տպաւորութիւն թողին ժողովականների վրա։

Խօսեցին ուսուցիչներ Վ. Աֆրիկեան և Յ. Յակոբեան։ Վերջինս նիւթ էր վերցրել «խառն ուսուցումը», այն է տղայ և աղջիկ միասին դաստիարակվեն, և դա այն առաւելութիւնն ունի, որ դրանք մանկութիւնից խառն կերպով սովորելով դպրոցում աւելի մտերմանում են իրար և դառնում, ինչպէս քոյր և եղբայր։ Ճառախօսը հերքում է այն կարծիքը, որ երբեմն արտայայտվում է, թէ երկսեռ խառն դպրոցներում տղաների և աղջիկների միջև երբ թէ կարող են առաջ գալ սեռական ձգտումներ և սրվել վայրենի բնազդներ։ Մինչդեռ աւելի քաղաքակիրթ երկիրներում, ինչպէս փորձերը ցոյց են տուել, այդ կարծիքը սխալ է։

Նոյն հանդէսը միևնոյն ծրագրով մի քանի օրից յետոյ կրկնվեց աշակերտութեան համար։ Շուտով տեղի կունենան նաև հետևեալ ծնողական ժողովները, ուր կը դասախօսեն ուսուցչական խմբի անդամները։

Գ. Սինանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Երեքշաբթի, ապրիլի 2-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին յանկարծամահ եղաւ սրտի հիւանդութիւնից հանգուցեալ Գաբրիէլ Սունդուկեանի ամուսին տիկին Սոֆիա Սունդուկեան (ծնեալ Մըրիմանեան)։ Ամուսնու մահից յետոյ տիկին Սունդուկեանը ընկղմվեց խորին թախիծի մէջ և հազիւ կարողացաւ ապրել նրա մահից յետոյ մի տարի։ Հանգուցեալը բարի կին էր և ջերմ մայր, վերին աստիճանի համեստ բնաւորութեամբ։ Ցանձին նրա՝ հայ կանանց դասը կորցնում է հին սերունդի տիպար և ազնիւ ներկայացուցիչներից մէկին։ Տիկին Սոֆիա Սունդուկեան վախճանվեց 67 տարեկան հասակում։

◆ «Մշակի» մէջ տպված լուրը Ներսիսեան դպրոցի այժմեան հոգաբարձութեան անձնգութեան մասին՝ շարունակելու նախագահական իրաւունքի ուզուրպացիան, արտատպվելով Բագուի և այլ տեղերի թերթերի մէջ՝ առաջ բերեց հարցմունք զանազան կողմերից, ուղղված մեզ, թէ ինչով վերջացաւ ծագած կոնֆլիկտը առաջնորդի և հոգաբարձութեան միջև։ Այդ առիթով պարտք ենք համարում յայտնել, որ Մեսրոպ եպիսկոպոս պնդելով կանոնադրութեան անխախտ պահպանութեան վրա, հոգաբարձութիւնը ստիպվում է զիջել և վերջ տալ ուզուրպացիային, որ նախկին առաջնորդ Սաթունեանը թոյլ էր տուել։ Միջադէպը փակված է։

◆ Երէկ, ապրիլի 3-ին, տեղի ունեցաւ բժշկապետ Խատամեանի յուղարկաւորութիւնը և թաղումը։ Արարողութեան կարգը կատարվեց Մողնու եկեղեցում, իսկ մարմինը ամփոփվեց Խոջիվանքի գերեզմանատանը։ Յուղարկաւորութեան ընթացքում քաղաքային դումայի առաջ հանգիստ կատարվեց և քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան մի դամբանական խօսեց, բնորոշելով հանգուցեալի օգտակար գործունէութիւնը։ Յուղարկաւորութեանը ներկայ էին Թիֆլիսի քաղաքագլուխը ձայնաւորների հետ, Թիֆլիսի ամբողջ բժշկական մարմինը, հասարակական գործիչներ, մամուլի ներկայացուցիչներ և բազմաթիւ յարգողներ։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ պ. Լևոն Մանթաշեան, այցելելով Ներսիսեան դպրոցի նոր շինութիւնը և լսելով Մեսրոպ եպիսկոպոսից, թէ դպրոցի շինութեան վերջնական աւարտման համար դարձեալ հարկաւոր է 42,000 ռ., համաձայնել է տալ այդ գումարը իր սեփական միջոցներից և խոստացել է դպրոցի կահաւորութեան համար ևս մի որոշ գումար տրամադրել իր և իր եղբայրների կողմից։

◆ Ստատս-սեկրետար Կրիվօշէինը ուղարկեց շնորհակալական հեռագիր սենատոր Վասսալեի անունով ի պատասխան Թիֆլիսի գիւղատնտեսական խորհրդակցութեան ուղարկած ողջոյնի հեռագրի։

◆ Բագուի քաղաքագլուխ Մարտինովը մարտի 26-ին բաղդ է ունեցել ներկայանալու Պետերբուրգում Թագաւոր Կայսրին։

◆ Վաղը, ապրիլի 5-ին, Արտիստական Ընկ. համերգային դահլիճում տեղի կունենայ յայտնի գրող Փ. Սոլոգուբի դասախօսութիւնը «Մեր օրերի գեղարուեստը» թեմայով։ Գրական երեկոյթին մասնակցելու են նաև գրողի կինը՝ Ա. Չեբոտարևսկայա և մօդեռնիստ Իգօր Սէվէրեանինը։

◆ Այսօր Գրական-Գեղարուեստական Սալօնում երեկոյեան ճիշդ ժամը 6-ին նշանակված է գերասան Տէր-Դաւթեանի յոբելեանական յանձնաժողովի կարգադիր բիւրօյի նիստը, որ պէտք է որոշէ յոբելեանական հանդէսի օրը և մշակէ տօնախմբութեան ծրագիրը։ Իսկ վաղը, ուրբաթ, հերթական jour fixe-ը նուիրված է շատ ընդարձակ ծրագրով ռուս երաժշտագէտներին և նրանց ստեղծագործութիւններին։ Ռեֆերատ ռուսերէն լեզուով կը կարդայ օր. Մելիք-Շահնազարեան, իսկ երեկոյթի ղեկավարը կը լինի տ. Մելիք-Ալլահվերդեան։ Երաժշտական բաժինը կազմված է շատ ճոխ։

◆ Ներսիսեան դպրոցի VI դասատան մի խումբ աշակերտներ, Ա. Շահնազարեանի առաջնորդութեամբ, մօտ օրերս կը ճանապարհվեն դէպի Արարատեան դաշտի պատմական վայրերը։ Նրանք այցելելու են Երևան, Գառնի, Գեղարդ, Արտաշատ, Խոր-Վիրապ, Էջմիածին, Օշական և Աշտարակ. նմանապէս և Սևան, Անի ու Հաղբատ։ Ճանապարհորդութեան ընթացքում Ա. Շահնազարեանը կը բացատրէ աշակերտներին այդ տեղերի պատմական նշանակութիւնը, կը ծանօթացնէ հնութեան մնացորդների, ճարտարապետութեան և քանդակագործութեան հետ։ Իսկ Անիում, ուր էկսկուրսանտները մտադիր են 2—3 օր մնալ, նա մանրամասն կը խօսէ պեղումների հետևանքների և դրանց պատմական արժէքի մասին։ Ճանապարհորդութիւնը կը տևէ 18 օր։

◆ Բագուի քաղաքագլուխը թոյլատրել է Պետերբուրգի կանանց բարձր դասընթացքների պրոֆ. Տուգան-Բարանովսկիին դասախօսութիւն կարդալ Բագւում «Ժամանակակից հասարակական իդէալը» թեմայով։ Դասախօսութիւնը կը կայանայ ապրիլի 18-ին։

◆ Հայ Գրողների Ընկերութեան վարչութիւնը մեզ խնդրում է յայտնել, որ Գ. Սունդուկեանի յիշատակին նուիրված երեկոյթի փոխարէն—որ վարչութիւնից անկախ պատճառներով չը կայացաւ մարտի 17-ին Արտիստական թատրոնում—կայանալու է ցերեկոյթ Վրաց Ազնուականների թատրոնում ապրիլի 21-ին։ Այն անձինք, որոնք տոմսակ էին գնել մարտի 17-ի երեկոյթի համար, կարող են յետ ստանալ Արտիստական թատրոնի տոմսակավաճառից իրանց տոմսակների փողը։

◆ Ստացանք Սարգիս Բարխուդարեանի հեղինակած «Արևելեան պարեր» նոտաները, դաշնամուրի համար։ Տպված է Պետերբուրգում, գինն է մի րուբլի։ Պահեստը Թիֆլիսում, Սուքիասեանի մօտ։

◆ Ստացանք նաև Անուշաւան Տէր-Ղևոնդեանի «Հրաժեշտ» երաժշտութիւնը դուէտ սոպրանօ և կոնտր-ալտօյի համար, ձայնակցութեամբ դաշնամուրի։ Տպված է նոյնպէս Պետերբուրգում, գինն է 50 կ.։

◆ Ստացանք Վիէննայի Մխիթարեան տպարանի հրատարակութիւն «Ազգային մատենադարանի» ԿԸ. գիրքը «Պատմութիւն նշանագրերու և վարուց ս. Մաշթոցի», հեղինակութիւն պրոֆ. դոկտոր Մարկուարտի, թարգմանութիւն գերմաներէնից Յ. Ա. Վարդանեանի։ Ստացանք նաև նոյն «Ազգային մատենադարանի» Հ. գիրքը մի քննական ուսումնասիրութիւն Հ. Ալէքսանդր Մատիկեանի «Անանունի կամ կեղծ Սեբէոսի» մասին։

◆ «З. Рѣчь»-ը ասում է, որ ձայնաւոր Սուլաքերիձէին դատի է կանչելու քաղաքագլուխ Ա. Խատիսեան։

◆ Թիֆլիսում ձիարշաւները կը սկսվեն Զատկի 4-րդ օրվանից։

◆ Ֆրանս-ռուսական առևտրական պալատը, պատահմամբ ծանօթանալով գեղձերից ու ծիրաններից պատրաստված կոնսէրվների հետ (Թեմիր-Խան-Շուրա), գտաւ նրանց անհամեմատ լաւ, քան Կալիֆօրնիայի կոնսէրվները, և ցանկութիւն յայտնեց մեծ քանակութեամբ այդ կոնսէրվներից ուղարկել Ֆրանսիա՝ տարածելու համար։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրեց Թոքախտի դէմ մաքառող Կովկասեան Ընկերութեանը, կազմել ներկայ ապրիլի 20-ին «Սպիտակ ծաղկի» տօնը։

◆ Երդուեալ-հաւատարմատար Կանչէլին խնդրամատոյց է եղել Կովկասի փոխարքային՝ թոյլատրել կազմել կոմիտէտ Շոթա Ռուսթաւելիի յիշատակը յաւերժացնելու հարցի առիթով։

◆ Ապրիլի 1-ից Թիֆլիսի էլեկտրաքարշի վերջին վագօնը երկաթուղային կայարանից մեկնում է կէս ժամ ուշ, այսինքն գիշ. ժամը 11½-ին։

◆ Ե. Խոնոնեց, Ա. Միքեանը և Մ. Մարտիրոսեանը հրաժարվեցին դումայական կենսաթոշակների ու նպաստների հարցերով զբաղվող մասնաժողովի անդամութիւնից։ Իրաւասու Միխէեվիչը հրաժարվեց դումայական դպրոցական մասնաժողովի անդամութիւնից։

◆ Այսօր Դիդուբէում տեղի է ունենալու օդագնաց Քեբուրովի թռիչքը։

◆ Թիֆլիս եկաւ Խարկովի պրոֆ. Արտեմիևը՝ քաղաքային էլեկտրական լուսաւորութեան հարցի առիթով։

◆ Թիֆլիսումն է գտնվում Բագուի քաղաքագլուխ Բիչը, որ անցեալ օրը և երէկ դիտեց սպանդանոցը, Ժողովրդական Տունը և քաղ. անկելանոցը։

◆ Լազօդաղից մեզ գրում են, որ Կ. Հ. Բ. Ընկ. տեղական ճիւղի վարչութեան նախագահ Բ. ք. Սուքիասեանը, ի նկատի ունենալով որ յիշեալ Ընկ. տեղական ճիւղի գրասենեակը, հայոց դպրոցը և գր.-ընթերցարանը գտնվում են մի խարխուլ շէնքի մէջ, որ միշտ վտանգ է սպառնում, բայց չունենալով նիւթական միջոց նոր շէնքի կառուցման համար, անցած դեկտեմբերին խնդրագրով դիմել է Կովկասի փոխարքային, որպէսզի երկրի բարձր իշխանութիւնը 4000

գեղարուեստի մէջ նրանք փնտռում են ինչ-որ կատարելութիւններ, ճշմարտութիւններ, գեղեցկութիւններ և այլն, սակայն վերջ ի վերջոյ նրանց որոնումները մնում են անորոշութեան և մշուշի սահմանների մէջ։

Գեղարուեստն ու գրականութիւնը առաջ են գալիս հասարակական կեանքի շնորհիւ և հասարակական պայմանների ժխորում։ Հետևաբար քննադատել գեղարուեստական գրուածքները իդէալիստական աշխարհահայեացքի վերոյիշեալ անհող թելադրանքների—բացարձակ «ճշմարտի» և «գեղեցկի»—տեսակէտից կամ փնտռել նրանց բացառութիւնը սոսկ հեղինակի անհատականութեան ու գրական հոսանքների ազդեցութեան մէջ՝ կը նշանակէ գրչի աննպատակ մարզանքներ կատարել։ Վերլուծել մի գրուածք, որոնելով նրա մէջ աբսօլիւտ ճշմարտութիւն, «գեղարուեստական ակսիօմա» կը նշանակէ միանգամայն անծանօթ մնալ գրուածքի էութեանը։

Եթէ գրականութիւնը հանդիսանում է հասարակական իրական յարաբերութիւնների գաղափարական անդրադարձումը, ապա նրա քննադատութիւնը նոյնչափ գիտական պէտք է լինի, որչափ և այդ յարաբերութիւնների ուսումնասիրութիւնը։ Եւ եթէ մարդու սօցիալական կեանքի շրջափոխութեան, նրա աստիճանական զարգացման ու բարդացման պատմութեան հիմքը կազմում է նրա տնտեսական և հասարակական միջավայրի բովանդակ հիւսուածքը. եթէ պատմութիւնը գիտական է դառնում, երբ պատմական երևոյթների վերլուծութիւնն ու սինթէզը կատարվում է մարդկային հասարակական-տնտեսական յարաբերութիւնների տեսակէտից, ապա միևնոյն տեսակէտը չը պէտք է ժխտվի գեղարուեստական ստեղծագործութիւնները վերլուծելիս։

Հայ գրականութեան մէջ գրական-քննադատութիւնը երբէք չէ ունեցել գիտական բովանդակութիւն, ինչպէս նոյն գրականութեան մէջ չը կայ ոչ մի պատմական ուսումնասիրութիւն, որ ունենայ ըստ ամենայնի գիտական բնաւորութիւն։ Գրական-քննադատական տիրող ձևը մեզանում զուտ իդէալիստական բնոյթ է կրում. որևէ գրական երկ քննադատելու և վերլուծելու համար ղեկավարող սկզբունք հռչակվել է հեղինակի այս կամ այն գաղափարն ու ձգտումը, նրա անհատական հոգեբանութիւնը կամ մասնաւոր դիպուածներ և այլ երբէք միջավայրի հաւաքական ազդեցութիւնը։

Որևէ գրական-գեղարուեստական ստեղծագործութեան ամբողջ գեղարուեստական արժէքը բնորոշելու համար երբէք բաւական չեն կարող համարվել ո՛չ գրողի անհատականութիւնը, ո՛չ «բացարձակ ճշմարտութիւնների» որոնման ձիգը և ո՛չ էլ գրական այս կամ այն հոսանքի տիրապետելու ազդեցութիւնը։ Չը պէտք է մոռանալ երբէք, որ թէ գրողի անհատականութիւնը և թէ գրական հոսանքները արդիւնք են հասարակական որոշ միջավայրի։ Գրողի երկերը վերլուծելիս ամենից առաջ պէտք է բնորոշվի այն միջավայրը—ընդհանուր շտրիխներով անշուշտ—որը մեծապէս ազդել է հեղինակի հոգեբանութեան, մտածելակերպի և վերջապէս նրա ամբողջ պսիխիկայի վրա, և որի շնորհիւ կազմակերպվել է նրա այս կամ այն աշխարհահայեացքը։ Միջավայրի հասարակական յարաբերութիւնների բնոյթը բնորոշելով միայն մենք կարող կը լինենք նախ գեղարուեստագէտ-գրողին ըմբռնել և ապա նրա երկերի արժանիքը որոշել։ Ով գրական երկին մօտենում է կանխորոշ իդէայի տեսակէտից, նա ուրեմն գեղարուեստի մէջ բացարձակ ճշմարտութեան ու գեղեցկի կատարելութեան արտայայտութիւն է որոնում. կը նշանակէ՝ այդպիսի քննադատը կամ մեծագոյն ֆանտազիօր, կամ անուղղելի իդէալիստ պիտի լինի։ Նրա համար ո՛չ թէ գաղափարն է արդիւնք հասարակական յարաբերութիւնների, այլ ընդհակառակը։

Իդէալիստական քննադատութեան տեսակէտից գեղարուեստական գրականութիւնը պէտք է ձգտէ գտնելու այնպիսի իդէաներ, որոնց ծալքերում իբր պարուրված պիտի լինեն բացարձակ ճշմարտութիւններ և գեղեցկութեան կատարելութիւններ։ Սակայն ինչ է այն բացարձակ ճշմարտութեան գաղափարը, որը իդէալիստական աշխարհահայեացքի անկիւնաքարն է կազմում։ Գոյութիւն ունի՞ արդեօք այնպիսի ճշմարտութիւն հասարակական յարաբերութիւնների շրջանակում և որտեղ է նա բազմած, որպէսզի մարդկային հասարակութեան դարաւոր տենչանքները՝ հասնելու այդ աբսօլիւտին՝ մի օր պսակվէին գրական հետևանքներով։ Գոյութիւն ունի՞ այդպիսին մարդու համար, որպէսզի գեղարուեստական գրականութիւնը անդրադարձնէր իր մէջ այդօրինակ որոնումների բարդ երևէջները կամ կարողանար մաքի ու երևակայութեան խիզախ թռիչքներով կատարել աբսօլիւտ ճշմարտութիւնների յանդուգն գիւտը...

Գիտութիւնը սակայն իր էվօլիւցիայի, այն է՝ շրջափոխութեան օրէնքով ժխտում է բացարձակ ճշմարտութիւնների գոյութիւնը հասարակական յարաբերութիւնների շրջանակում։

Երբ այն միջավայրը, որին մեխված է մարդկային հասարակական զանգուածը իր հակադիր տարրերով, չէ պարունակում իր մէջ այնպիսի ճշմարտութիւններ, ապա որքան տրամաբանական կը լինի այդպիսին որոնել նոյն միջավայրի սոսկ անդրադարձման՝ գրականութեան մէջ։ Բացարձակ ճշմարտութիւններ՝ թէ կեանքում և թէ գրականութեան մէջ՝ չեն եղել և չը կան։ Երբ կեանքի ո՛չ մի մօմենտը չէ համապատասխանում միւսին, իսկ գեղարուեստը այդ կեանքի որոշ մօմենտների սոսկ անդրադարձումն է, ապա ուրեմն չէ կարող լինել մի գեղեցկութիւն կամ ճշմարտութիւն, որ լինի յաւիտենական, ուրեմն և աբսօլիւտ, բացարձակ։

Հասարակական կեանքը երբէք քարացած ձևեր չէ տուել. նա միշտ ենթակայ է եղել շրջափոխութեան օրէնքին և նրա իւրաքանչիւր ձևի վրա խորապէս դրոշմված է եղել մի յայտնի էպօխայի տնտեսական բազիսի և տիրող դասակարգի իրաւական-բարոյական ուրոյն կնիքը։ Մարդկային հասարակութեան պատմական կեանքը միշտ պարզից դէպի բարդն է անցել. նրա կազմակերպութեան ձևերը միշտ համապատասխան են եղել տնտեսական-հասարակական պայմանների աստիճանական բարդացման։ Եւ իւրաքանչիւր պատմաշրջանում հասարակական յարաբերութիւնների որոշ ձևը, նրա սինթէզը համարվել է ճշմարտութիւն բացարձակ մտքով. յարաբերութիւնների այս կամ այն սահմանից շեղվելը համարվել է շեղումն «ճշմարտութիւնից»։

Մարդկային նախնական կեանքի վայրենական շրջանը յայտնի էր կաննիբալիզմով, մարդակերութեամբ. երևոյթը իրերի անհրաժեշտութեամբ վայրենիների համար պէտք է լինէր արդարացի, և նախապատմական շրջանի համար այդ երևոյթը կազմում էր մի յայտնի ճշմարտութիւն։ Այդ շրջանին սակայն փոխարինում է մի նոր շրջան և իր հետ բերում ստրկութեան ինստիտուտը, որը իր ժամանակի համար յիրաւի բացարձակ ճշմարտութիւն էր համարվում*)։ Նոյն իսկ հին յունական և հռոմէական կլասիկ գրականութիւնը մեզ թողել է փիլիսոփայական մի շարք գրուածքներ, որոնց մէջ ստրկութիւնը համարվել է բացարձակ ճշմարտութիւններ ամփոփող մի հիմնարկութիւն։

*) Տես մեր «Բացարձակ ճշմարտութեան գաղափարը և Լև Տոլստոյի յօդուածը» «Մշակ», № 4, 1911 թ.։

Եթէ ստրկութիւնը արդարացի երևոյթ էր հին աշխարհի իրականութեան մէջ և ճշմարտութիւն էր յունական և հռոմէական հողային արիստօկրատիայի համար, միջին դարերում ֆէօդալական աշխարհը, ճիշդ միևնոյն կերպ, սուրբ և բացարձակ ճշմարտութիւն էր համարում ճորտութիւնը։ Դա այն ժամանակ էր, երբ բնական տնտեսութիւնը իր լիակատար զարգացման շրջանի մէջ էր գտնվում։

Նորագոյն դարերի տնտեսական յեղաշրջումը հասարակական նոր դասակարգեր է հրապարակ բերել՝ արմատապէս ներհակ շահերով։ Դասակարգերից մէկի շահագործման օբիեկտ լինելը տիրող տարրի համար նոյնքան ճշմարտութիւն է, որքան ճորտութիւնը ֆէօդալական աշխարհի համար։ Եւ վերոյիշեալ «ճշմարտութիւններից»—իր ժամանակի համար միանգամայն բացարձակ—և ոչ մէկը սակայն յաջորդ պատմաշրջանների համար իբրև ճշմարտութիւն չէ մնացել. իւրաքանչիւր հասարակական յաջորդող ձև տապալել, ոչնչացրել է իր նախորդի «բացարձակ» ճշմարտութիւնները, հանդէս բերելով իր նոր ճշմարտութիւնը...

Այսպիսով հասարակական կեանքի յարաբերութիւնների շրջանակում չը կայ բացարձակ ճշմարտութիւն, չէ եղել և լինել չէ կարող, քանի շրջափոխութեան, էվօլիւցիայի օրէնքը տիրապետող սկզբունք կը մնայ կեանքի առաջխաղացման պրօցէսում։

Արդ, երբ չը կայ այդ աբսօլիւտը իրականութեան մէջ, կարելի՞ է այդպիսին որոնել գրականութեան և գեղարուեստի մէջ, որը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ հասարակական իրական յարաբերութիւնների գեղարուեստական անդրադարձումը։

Սուրխաթեան

(Վերջը միւս անգամ)

[illegible]

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ. ԱՐ.

ԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻ ԽՈՇՈՐ ԳԻՒՏ

[illegible]

...պէս՝ օրինակ՝ մեքենայական ուժը վերածւում է էլեկտրականութեան և, ընդհակառակը, էլեկտրականութիւնը՝ լոյսի, տաքութեան, տաքութիւնը՝ մեքենայական ուժի և այլն և այլն։

Սակայն մինչև այժմ գիտութեանը չէր աջողվել այդ ուժերից մէկն ու մէկը վերածել նիւթի։

Այսօր գիտութիւնը կարողացել է այդ նուաճումն ևս կատարել. մի պարզ փորձ ապացուցել է, որ ֆիզիկական էներգիան, ուժը կարելի է վերածել նիւթի և որ, ուրեմն, այս երկուսը նոյն բաներն են, ֆիզիկական տարբեր դրութեան, տարբեր ձևի տակ։

Գիտութեան մէջ թէ թէօրիական և թէ գործնական տեսակէտից խոշոր նշանակութիւն ունեցող և մի առանձին դարագլուխ կազմող այդ գիւտի պատիւը պատկանում է անգլիացի հանրածանօթ ֆիզիկոս սըր Վիլիամ Ռամզէին, որի արդիւնալից աշխատութիւնները յատկապէս ֆիզիկայի մէջ շատ մեծ տեղ են բռնում։

Ռամզէն տաքացնելով ըէնտգէնեան ճառագայթներ առաջացնելու համար գործածված մի հին սրուակ մինչև 300 աստիճան՝ գտել է սրուակի մէջ որոշ գազեր, որոնց տարրալուծութիւնն ու սպեկտրոսկոպային մանրակրկիտ քննութիւնը ցոյց են տուել, որ նրանք հելիում և նէօն գազերն են, որոնք, ինչպէս յայտնի է քիմիայից, երկուսն էլ գազային դրութեան մէջ գտնվող պարզ տարրեր են։

Տաղանդաւոր գիտնականը, ինչպէս միշտ, այս նոր գիւտի փորձերի ընթացքում ևս ձեռք է առել հնարաւոր եղած բոլոր զգուշութիւնները, որպէսզի իր ստացած արդիւնքը զերծ լինի որևէ ամենափոքր սխալանքից։ Ներկայ դէպքում, նա, հաւաստիանալու համար, որ, սրուակի տաքացնելուց յետոյ, նրա մէջ գոյացած հելիումն ու նէօնը դրսի ատմօսֆերից չեն ներս մտել, փորձի ենթարկված սրուակը երկար ժամանակ դրել է հելիում և նէօն գազերից բաղկացած ատմօսֆերի մէջ և տեսել, որ սրուակի մէջ եղած գազերի քանակը մազաչափ անգամ չի փոխվել—ապացոյց, որ այդ գազերը կազմվել են սրուակի մէջ մնացած այն էլեկտրականութիւնից, որը մի ժամանակ ծառայելիս է եղել ըէնտգէնեան ճառագայթներ առաջ բերելու. իսկ 300 աստիճանի տաքութիւնը այդ ձևափոխման պրօցէսսի կատարման անհրաժեշտ պայմանն է եղել ու դրդիչ ուժը հանդիսացել։

Սօրբօնի պրօֆ. Հալլերը, որ նոյնպէս մի հանրածանօթ ֆիզիկոս է ու քիմիկոս, խօսելով Ռամզէի այս նոր գիւտի մասին և յիշելով մի առ մի նրա արած բոլոր գիւտերը, միանգամայն իր վստահութիւնն է յայտնում և շեշտում, որ այդ տաղանդաւոր գիտնականի անունը կապված է նիւթի վերաբերող բոլոր պրօբլէմների հետ, որ այս վերջին գիւտը նրա բոլոր գիւտերի թագն ու պսակն է կազմում և որ նա լիուլի արժանի է ամենամեծ գիտնականի պատւին ու ամբողջ աշխարհի յարգանքին։

Այս նոր գիւտի արդիւնքը շատ դիւրութեամբ կարելի է ստուգել, որովհետև փորձի մեթօդը վերին աստիճանի պարզ է։ Ներկայումս գիտական աշխարհի բոլոր կենտրօններում ստուգում են այս գիւտը, և ամեն կասկածից դուրս է, որ նա ընդհանուրի կողմից վերջնականապէս կը հաստատվի որպէս գիտական փաստ, որով գիտութիւնը մի շատ խոշոր քայլ ևս արած կը լինի շնորհիւ Ռամզէի։

Տարիներ ու դարեր շարունակ բնական գիտութիւններ և կենսաբանութեան փիլիսօփայական աշխարհահայեացքների մէջ մօնիստական և դուալիստական ուղղութիւնները կատաղի կռիւ են մղել միմեանց դէմ, հերքել ու ջրել են իրար, և թէև այսօր դուալիզմն արդէն պարտվելու վրա է, բայց նա դեռ գոյութիւն ունի, և կան դեռ ևս նրան պաշտպանողներ։

Ռամզէի այս նոր գիւտը մի մահացու հարուած է դուալիստական ուղղութեան համար և նրան վերջնականապէս առաջնորդում է դէպի մոռացութեան արխիվը։

Ա. Չ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրոնում

[illegible]

...Սաբինինն, որը արդէն ձեռք է բերել ժողովրդականութիւն օպերետ յաճախող հասարակութեան մէջ։

Գեղեցիկ էին «Ուրախ այրի» օպերետի տեսարանը և երգը ճօճելու ժամանակ։

Սիրող

ԹԱՏՐՈՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Սայաթ-Նովայի երեկոյթը, որը պէտք է լինի վաղը, խոստանում է լինել աջող։ Տոմսակները վաճառվում են։ Պէտք է յուսալ, որ հասարակութիւնը իր ջերմ վերաբերմունքով հնարաւորութիւն կը տայ երեկոյթի միջոցով թէ գեղարուեստական մի նպատակ իրագործել և թէ նպաստել Սայաթ-Նովայի շիրմի վրա մահարձան կանգնեցնելուն։

✦ Ցիշեցնում ենք, որ այսօր ջութակահար ջութակիստ Սիկօրայի համերգն է Թիֆլիսի երաժշտական դպրոցի դահլիճում։ Մեր հասարակութիւնը չը պէտք է առիթը բաց թողնի լսելու գեղեցիկ մի կատարում երաժշտական մի գործիքի վրա, որը համեմատաբար աւելի քիչ է տարածված, բայց լաւ երաժշտի ձեռքին տալիս է աչքի ընկնող գեղեցիկ երաժշտութիւն և պատճառում է գեղարուեստական մեծ հաճոյք նուագասէր հանդիսականին։ Տաղանդաւոր երաժշտի այս երկրորդ համերգի ծրագրի մէջ մտնում են՝ «Պիատտիի կօնցէրտը», Ռուբինշտէյնի «Դէմօն» ֆանտազիան, Ա. Դվօրժակի «Մելօդիան», Մուլէրտի «Օրօրոցի երգը», Կլենգէլի «Սկերցօն», և իր սեփական հեղինակութիւններից «Գիշեր», «Bagallette», «Վարիացիաներ» և այլն։ Սիկօրան Թիֆլիսից ուղևորվելու է Թուրքեստան, Սիբիր, Եապօնիա և Աւստրալիա, ուր կը տայ մի շարք համերգներ։

✦ Ժողովրդական ներկայացումներ կազմակերպող հայկական սեկցիան այսօր Ժողովրդական Տանը պիտի ներկայացնէր, ինչպէս յայտարարած ունէր աֆիշաներում, Գ. Սունդուկեանի «Սէր և Ազատութիւն» կօմեդիան։ Այդ ներկայացման համար սեկցիան պատուիրել է նոր դեկօրացիա՝ հին Թիֆլիսի տեսարանը՝ Օրթաճալայով, որը չեն կարողանում հասցնել մինչև երեկոյ։ Ուստի և յետաձգելով այդ պիէսի ներկայացումը՝ այսօր խաղացվելու է դրա փոխարէն Ա. Ցագարելիի «Խանում» կօմեդիան։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Լօնդօնի դեսպանաժողովը Ալբանիայի սահմանները որոշելուց յետոյ զբաղվելու է Ալբանիայի սահմանադրութիւնը մշակելու և իշխան ընտրելու հարցով։ Հաւանական թեկնածու համարվում է Վիւրտեմբերգի դուքս Ուրլիխը։

✦ «Н. В.» հերքում է «Б. В.»-ի հաղորդած այն տեղեկութիւնը, թէ Աւստրո-Ունգարիան տեղեկացրեց Պետերբուրգի կառավարութեանը, որ Սերբիայի յամառութեան շարունակութիւնը կը ստիպէ աւստրո-ունգարական զօրքերը ուղարկել Նօվօ-Բազարի սանջակը։

✦ Ցետինիէից հեռագրում են, որ, հակառակ բոլոր տեղեկութիւնների, Նիկօլայ Թագաւորը Սկիւտարիի պաշարումը հասցնելու է իր վախճանին և, չը վախենալով ոչ մի սպառնալիքից, պատրաստ է դիմադրել եւրօպական զօրքերին։

✦ Բալկանեան դաշնակիցներից գրաւված երկիրներից փախան 200,000 թիւրքեր։ Ամբողջ Արաբիայում գլուխ է բարձրացրել յեղափոխական շարժումը։ Զմիւռնիայում դրութիւնը կրիտիքական է։ Անկարգութիւնների ժամանակ այնտեղ սպանվել են շատ յոյներ։

✦ Բ. Դուռը պատուիրագրեց Հակկը-փաշային բանակցութիւններ սկսել Լօնդօնի բօլգարական դեսպանի հետ՝ հաշտութիւն կնքելու մասին։ Թիւրքիան պատերազմական տուգանք չէ վճարելու դաշնակիցներին։

✦ Գերմանիան առաւ Բ. Դրան համաձայնութիւնը, որպէս զի, որքան կամենայ, ռազմանաւեր ուղարկէ Դարդանել։

✦ Մօնաստիրի մի քանի տեղերի ազգաբնակութիւնը դիմեց Թագաւոր Կայսրին՝ խնդրելով թողնել իրան Սերբիայի իշխանութեան ներքոյ։

✦ Լօնդօնի դեսպանաժողովը չը համաձայնեց Չեռնօգօրիային 20 միլիօն վարձատրութիւն տալ Սկիւտարի համար։

✦ Բեռլինից հաղորդում են, որ Աւստրիան վախենալով, թէ մի գուցէ Չեռնօգօրիան չը միանայ Սերբիային, իր կողմից Նիկօլայ Թագաւորին առաջարկում է 3 միլիօն կռօն այն պայմանով, որ նա չը հրաժարվէ գահից։

✦ Վիէննայում խօսում են, որ Սերբիան գաղտնի դաշն է կապել Յունաստանի հետ ընդդէմ Բօլգարիայի՝ գրաւած երկիրները բաժանելու հարցի պատճառով։

✦ Մայրաքաղաքի թերթերում Մակսիմ Կօվալևսկիի, Կարէևի, Միլիւկօվի, Նաբօկօվի, Պօտնիկօվի, Գուչկօվի, Բատիւշկօվի, Ալէքսէէնկօյի և այլոց ստորագրութեամբ կոչ է տպված զինուորա-բժշկական ճեմարանի ուսանողներին նիւթական օգնութիւն հասցնելու մասին։

✦ Պետերբուրգում խօսում են, որ աւստրիական կառավարութիւնը պաշտօնական քայլեր է անում Պետերբուրգում տեղի ունեցող սլաւօնական ցոյցերի առիթով։

✦ Ռօստօվում Դ./վ. մահացած հարուստ Դ. Մօրդօվցեվը կրթութեան կարիքների համար կտակել է իր տները, որոնք գնահատվում են կէս միլիօն ռուբլի։

✦ Մինչև այժմ յօգուտ զինուորաբժշկական ճեմարանի ուսանողների հանգանակված է աւելի քան 30,000 ռուբլի։

✦ Սիբիրի ժամանակիր աշխատանքների վայրերը վերացվում են։ Աքսորավայրեր հաստատվելու են Ռուսաստանում։

✦ Բժիշկները խորհուրդ տուին քննիչ Լըժինին առողջութիւնը վերականգնելու համար գնալ Ղրիմ։

✦ Պետերբուրգում կատարվում են մասսայական խուզարկութիւններ ու ձերբակալութիւններ բանւորների և ուսանողների շրջաններում։

✦ Մայրաքաղաքի լրագիրների ասելով արտաքին գործերի մինիստր Սազօնովի հրաժարականը վճռված է։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

2 ապրիլ

ՍԱՆՏ-ԵԱԳՕ։ Օդագնաց Լուիս Ասէվէկօն թռիչքի ժամանակ ընկաւ և մեռաւ։

ՆԻՑՑԱ։ Օդագնաց Գօդարը 30 մետր բարձրութիւնից ընկաւ ջուրը և խեղդվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Փիլիսօփայութեան ընկերութեան հրապարակային հանդիսաւոր ժողովում Պետական Խորհրդի անդամ պրօֆ. Վասիլևը ճառեց ֆրանսիացի փիլիսօփայ և մաթեմատիկոս Պուանկարէի գործունէութեան մասին։ Ընկերութեան նիստում ընտրվեցին պատուաւոր անդամներ ֆրանսիացի հոգեբան Ռիբօն, անգլիացի պրօֆ. Բրէդլին, աւստրիացի պրօֆ. Բրենտանօն, Պետերբուրգի հոգևոր ճեմարանի պրօֆ. Սերեբրեաննիկօվը։

Առաջադիմականները Դումային օրինագիծ ներկայացրին այն մասին, որ միանգամայն պատիժ չը նշանակվի Դումայի բոլոր նիստերի մասին լրագիրներում ու թերթերում տպելու համար։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

4 ամիս

Շնորհիւ «Դ-ր Մէյէրի Սառմօկսիդէնի» զգում եմ ինձ գերազանց. ստամոքսս գործում է միանգամայն լաւ, կապութիւնս անցել է, մայասիլս անհետացել։ Դեղը ամբողջապէս ընդունելուց յետոյ մօտ չորս ամիս է անցել՝ վերոյիշեալ երևոյթները ոչ մի անգամ էլ չեն կրկնվել։ Ս. Ա. Կօնրէևա։ Կուրգան, Տօբօլսկ, նհգ. Նօբէլի պահեստ։

Դովառաճուրիւններբ չեն կրկնվում։ Ամեն օր—նորբ։

(П. 49325)

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)

Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 2—10 ժ. 12 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 30 ր., Գանձակ 2 ժ. 55 ր., Եւլախ 4 ժ. 26 ր., Հաջի-Կաբուլ 8 ժ. եր., Բագու 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Պօստատար գնացքը № 4—12 ժ. 36 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 3 ժ. 30 ր. գիշ., Գանձակ 6 ժ. 41 ր. առ., Եւլախ 8 ժ. 38 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու 5 ժ. 36 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 6—6 ժ. 31 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 51 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 20 ր. գիշ., Եւլախ 12 ժ. 56 ր. գիշ.։ Հաջի-Կաբուլ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—5 ժ. 53 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 10 ժ. առ., Գանձակ 2 ժ. 31 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 45 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 6 ժ. 54 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Մարդատար գնացքը № 11—10 ժ. 3 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 21 ր. առ.։ Պօստատար գնացքը № 2—9 ժ. 50 ր. առ., հասնում է Միխայլօվօ 1 ժ. 55 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 7 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 5—4 ժամ 38 ր. ցերեկվայ հասնում է Միխայլօվօ 8 ժ. 44 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 56 ր. գիշ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 20 ր. գիշ., հասնում է Միխայլօվօ 10 ժ. 10 ր. առաւ., Բաթում 12 ժ. 26 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պօստատար գնացքը № 4/3—1 ժ. 11 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 30 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. 7 ր. ցեր., Էջմիածին 5 ժ. 22 ր. ցեր., Ուլուխանլու 5 ժ. 49 ր. ցեր. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. եր., Ջուլֆա 11 ժ. 40 ր. գիշ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8/79 (միայն II և III կարգի վագօններով)—1 ժ. 6 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 23 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 12 ժ. գիշ., Էջմիածին 6 ժ. 29 ր. գիշ., Ուլուխանլու 6 ժ. 11 ր. առ., Երևան 5 ժ. 51 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 6/5—8 ժ. 10 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 37 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 7 ժ. 14 ր., առ., Կարս 10 ժ. 48 ր. առ.։

ԲՈՐԺՕՄ.—Մարդատար գնացքը № 95/10—3 ժ. 17 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 57 ր. ցեր., Բօրժօմ 9 ժ. 13 ր. եր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 1—9 ժ. 10 ր. եր. Պօստատար գնացքը № 3—9 ժ. առ.։ Մարդատար գնացքը № 5—3 ժ. 46 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—3 ժ. 8 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Արագ գնացքը № 12—8 ժ. 50 ր. առ., Պօստատար գնացքը № 4—11 ժ. 32 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 6—5 ժ. 15 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 106—5 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պօստատար գնացքը № 40/3—8 ժ. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 6К./5—1 ժ. 28 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 8Э/7—5 ժ. 28 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 9/10Б—11 ժ. 22 ր. առ.։

ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ ՄԻ ՀԱՅՈՒՀԻ

ցանկանում է ունենալ տնտեսուհու պաշտօն։ Հմուտ է նաև կարուձևին։ Հասցէն՝ Саратовъ, до востребованія, А. М.

(օ.մ.) 237. 6—5

Չափահասների համար

ԼՈՅՍ ԵՆ ՏԵՍԵԼ

Բժշկ. Ֆէլդշէր Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆԻ

1) «Գաղտնի հիւանդութիւնների բժշկարան» (կանանց և տղամարդկանց վեներական և այլ ցաւեր), բազմաթիւ բէցէպտներով, խորհուրդներով և նկարներով։ Անհրաժեշտ բժշկարան է ամեն մի չափահաս մարդու համար, նամանաւանդ այնտեղ, որտեղ չը կան մասնագէտ բժիշկներ։ Լեզուն շատ պարզ ու ամենքին հասկանալի։ Գինն է 50 կ.։

2) «Տրիպէր (սուսանակ) եւ նրա բժշկութիւնը» րեցեպտներով, բազմաթիւ խորհուրդներով ու նկարներով։ Գինն է 20 կ.։

3) «Կնիկարմաշի սալվարը կամ մօդնի իւրկէն», խիստ ծիծաղաշարժ վօդըվիլ միմիայն չափահասների համար։ Գինը 20 կ.։

4) «Սօնայի նշանդրէքը» յայտնի վօդըվիլը, շատ ծիծաղաշարժ 2-րդ հրատարակութիւն։ Գինը 15 կ.

5) «Միւնոյն դագաղում», պատմուածք հայթուրքական կռիւներից. գլխակների նկարներով։ Գինը 7 կ.։

6) «Մօտական զօրք եւ միկիցիա» Պիմէնովից թարգմանած։ Գինը 5 կ.։

Ուղարկում եմ բոլոր գրքերը միասին։ Պահանջողները պէտք է առաջուց ղրկեն գրքերի գինը մարկաներով ճանապարհած ախքը՝ բոլոր գրքերը միասին—17 կօպ. (Ընպայման՝ պակպկօյ)։ Հասցէն՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Медицинскому фельдшеру А. Г. Есаянцу.

(հ. կ.) 44. 100—23

ՎՐԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՑԻՆԿՕԳՐԱՖԻԱՆ

ընդունում է ցինկօգրաֆիական ԿԼԻՇԷՆԵՐԻ պատուէրներ և պատրաստում է ճշգրտութեամբ, մաքուր և մատչելի գներով։

Большая-Ванкская ул. № 12.

(հ. կ.) 222. 8—4

Աշխարհի ամենաէժան ժամացոյցը „ԲՕՆԷՐ“

Իսկական ժընևեան եւ 19 տարեկայ—միայն 4 ռուբ. 85 կօպէկով.

Մնացած բոլոր ժամացոյցները ամուր չեն նրա համար, որ, ինչպէս էլ նրանց պահելու լինես մաքրութեան մէջ, այնու ամենայնիւ ետևի փականների բացուածքներով փոշին մտնելու է ներս և կանգնեցնելու մեխանիզմի ընթացքը։ Մենք ստացել ենք ներկայացուցչութեան իրաւունքը նոր-կատարելագործ. «Բօնէր» գրպանի ժամաց. համար, որ Շվէյցարիայում պատէնտային է և ունի 51308 №-ը (մինչև այժմ չեղած)։ Այդ ժամաց. այն առաւելութիւնն ունի, որ մեխանիզմը ընդմիշտ ամուր փակված է և չունի բացվող ու ծածկվող փական. ընթացքը նկատելի է ցիֆերբլատի կողմից, այնպէս որ մեխանիզմի մէջ փոշի մտնելու ոչ մի հնարաւորութիւն չը կայ։ Դրա համար և խորհուրդ եմ տալիս իւրաքանչիւրին ունենալ այդ գործն. և ուղիղ ժամացոյցը։ «Բօնէր» ժամաց. աչքի է ընկնում առանձն. իր ամուր մեխանիզմով և ուղիղ ընթացքով։ «Բօնէր» ժամաց. կապոյտ պողպատից է (և ոչ սև), շատ տափակ, ոչ հասա արծաթէ բուրլանոյից, ոսկեզօծ կամ արծաթազօծ ֆանտազի ցիֆերբլատով, միանգամայն շքեղ զարդարանքներով, դրսից երևացող անկերային մայատնիկով, ընթացքը 15 քարերով, լարումը 40 ժամը մի անգամ «Րէմօնտուար»։ Այդ ժամաց. ուղ. ենք զարնիտուրի հետ միասին, բաղկացած հետևեալ առարկաներից. 1) Թատրօն. հեռադիտակ ախրօմատիկ 4 ապակիով սովորական մեծութեան, 2) Ամերիկական ոսկուց շղթայ՝ եռկ-շարք. 3) Մօդային բրէլօկ և զամշեայ քսակ, 4) Ժամաց. գողացվելուց պահպ. իր, 5) Արտասահմ. կաշուց պորտմօնէ 7 բաժ. և մեխանիկ. փականով, 6) Կաուչուկէ կնիք պատուիրողի անուն-հայրանուն-ազգանունով, 7) Փարիզեան պլաստօգրաֆ, որ առաւացի բնականօրէն ցոյց է տալիս ամեն տեսակ տեսաքաններ, 8—13) 6 հատ շատ հետաքրք. պատկերն. պլաստօգրաֆի համար, 14) շքեղ մատանի ամերիկ. խսկ. ոսկուց «Դուբլէ» քարերով, 15) Գրպանի պէրօր գրելու համար, 16) Ածելի à la «Gillet», որի միջոցով իւրաքանչիւրը կարող է հեշտութեամբ ածիլվել առանց վտանգի, 17) Ածելի համար սուր, 18) Վրձին, 19) Փոքրիկ Թասու Դնէրը՝ փոխանակ 12 r.—միայն 4 r. 85 կ., 2 զարնիտ. 9 r. 20 կ.։ Նոյն զարնիտ. կանացի ժամացոյցով (փոկ մայատնիկով) միևնոյն գնով։ Ժամաց. ուղ. ենք մինչև ռօշէնները ստուգված, 6 տար. երաշխ., վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը 40 կ. (Սիբիր 75 կ.)։

Հասցէն՝ Т-во «ЭЛЕКЦІОНЪ», Варшава. отд. 50.

(18,2) (B. 21560) 3—1

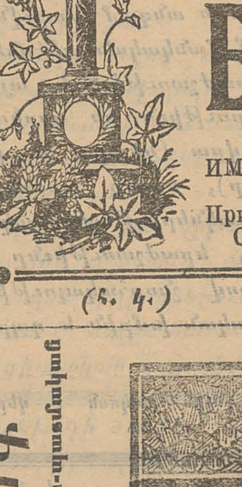

Мраморно-мозаичное заведеніе

Б. Вилла и А. Рицци

Михайловскій пр. № 42. Телефонъ № 620.
ИМѢЮТСЯ всегда въ большомъ выборѣ готовыхъ ПАМЯТНИКОВЪ изъ разнаго порода МРАМОРА и ГРАНИТА.
Принимаются всевозможныя МОЗАИЧНЫЯ работы и ОБЛИЦОВКИ ФАСАДОВЪ ЕСТЕСТВЕННЫМЪ и ИСКУССТВЕННЫМЪ КАМНЕМЪ.

(հ. կ.) 171. 12—9

Գ. ԳՕՐՆԻԳ
Գօլօվինեան պր. 11, զինուոր-պատմական թանգարանի մօտ։

Г. ГОРНИГЪ
ОПТИКЪ-СПЕЦІАЛИСТЪ
сущ. съ 1873 г.
СПЕЦ.: ОКУЛИСТ. ОПТИКА. ЕДИНСТ. НА КАВКАЗѢ ШЛИФОВАЛЬНЯ ОПТИЧЕСКИХЪ СТЕКОЛЪ
БИНОКЛИ ДЛЯ ТЕАТРА, ПОЛЯ И МОРЯ ВСѢХЪ ЛУЧШИХЪ СИСТЕМЪ И ФАБРИКЪ.
Головинск. пр. 11 около военно-ист. музея.

Մասնագիտ. ակնոցներ—ԱԿՆԱԲՈՅԺԱԿԱՆ—ՏԵՍՈՂՈՒԹԵԱՆ

հ. կ. 38. 10—1

ԻՆՉՊԷՍ ՊԷՏՔ Է ՀԷՔԻԱԹ ՊԱՏՄԵԼ

Գործնական ձեռնարկ ստորին դասարանների կրօնի, հայոց լեզուի ուսուցիչների և ծնողների համար (ութն ժողովրդական հէքիաթ)։ Գինն է 25 կօպ.։
Մշակեց ԱՐՇԱԿ ՉԻԼԻՆԳԱՐԵԱՆ
Դիմել «Գիր» և «Գուտենբերգ» գրախանութներին։ Գումարով գնողներին կը լինի զեղչ։ Կազմողի հասցէն՝ Эривань, Армянская Духовная Семинарія.

(օ. մ.) 231. 6—6

ՆՈՐԻՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ՄԵԾՈՒԹԵԱՆ ԿՈՎ ԿԱՍԻ ՓՈԽԱՐՔԱՅԻ ԴԻՒԱՆԱՏԱՆ ՏՊԱՐԱՆԸ

(ԼՕՐԻՍ-ՄԵԼԻՔՕՎՍԿԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ՏՈՒՆ)

կատարում է ամեն տեսակ տպարանական աշխատանքներ, այն է՝ տպագրում է լրագիրներ եւ ամսագիրներ, գրքեր, բրօշիւրներ, բլանկներ, աֆիշաներ, ծրագիրներ, հարսանեկան հրաւիրատոմսեր, այցեքարտեր և այլն։

Ընդունվում են տպագրական պատուէրներ հետևեալ լեզուներով՝ ռուսերէն, հայերէն, վրացերէն, թուրքերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, աբխազերէն և լեռնականների բարբառով։ Պատուէրները կատարվում են մաքուր, ճշտօրէն և չափաւոր գներով։ Ընդունվում են նաև շուտափոյթ կատարվելիք պատուէրներ առանձին պայմաններով։

Պատուիրողների ցանկութեան համաձայն, տպարանը պատուէրները կարող է կազմել տալ, կամ բրօշիւրներ շինել, ու այլն յանձնել։

ԿԱՆ ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԵԱՄԲ ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿ ԹՂԹԵՐ ՊՐԷՍ-ԿՕՐԻԱՆՏԻ ԳՆԵՐՈՎ։

Տելեֆօն № 67.

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорис-Меликовская улица, домъ казенный